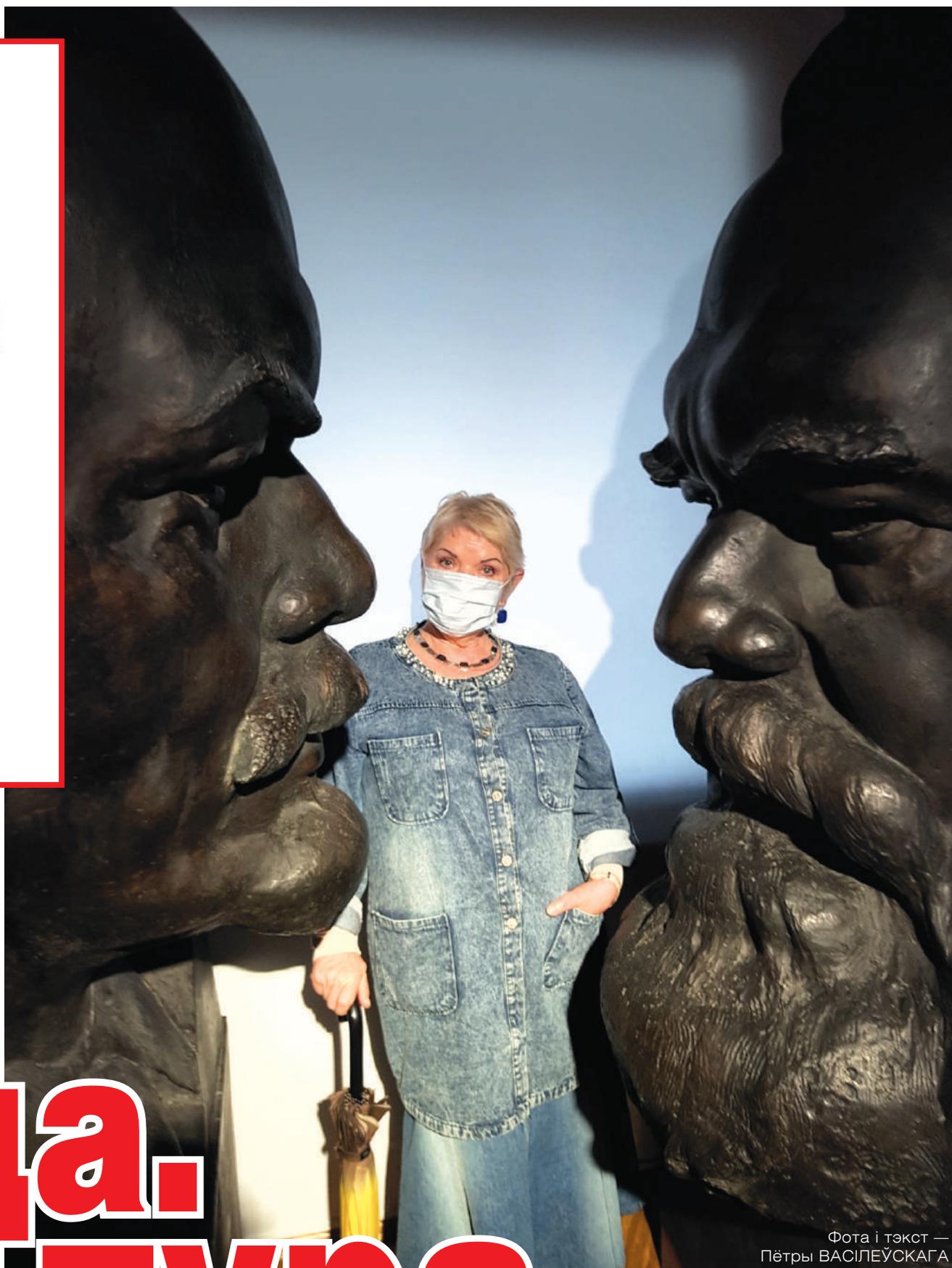

Пераможцы Міжнароднага конкурсу плаката “УНОВИС. XXI стагоддзе”: Кіт Кітц з ЗША (група — прафесіяналы) і Мікіта Расолька з Польшчы (група — студэнты, здымак унізе) — уладальнікі 1-га месца (намінацыя УНОВИС100).

Фота і тэкст — Пётры ВАСІЛЕЎСКАГА

Май. Праца. Культура

Напрыканцы савецкай эпохі мала хто мог бы ўцямна распавесці, што гэта за свята такое — 1 Мая, у памяць якога гэты дзень зрабілі непрацоўным. І лаканічная тэза “Мір — Праца — Май” прычанняў не выклікала. Хто ж будзе супраць гэткай формулы спакойнага, уладкаванага, размеранага жыцця!

Першамай быў свайго роду рэпетыцыяй салідарнай мабілізацыі ўсіх, хто верыў у Рэвалюцыю. Пафасна, рамантычна... Сёння з прагматычнага гледзішча падаецца найўным, але ў гэта верылі, гэтым захапляліся, гэтым жылі. Згадаем хоць бы той жа Віцебскі УНОВИС, стагоддзе якога сёлета адзначае наша краіна і свет.

А потым паводле логікі жыцця рэвалюцыйная рамантыка змянілася рэвалюцыйнай жа дысцыплінай, якую ў мастацтве ўвасабляў класіцысцкі па сваёй сутнасці “сацыялістычны рэалізм”. Цікава, што ў Беларусі тая з’ява найбольш выразна выявілася ў творчасці мастака, які яшчэ паспеў падыхаць у Віцебску паветрам УНОВИСа. Гэта наш сьлыны скульптар Заір Ісакавіч Азгур.

І адна, і другая з’явы — неад’емная частка нашай драматычнай гісторыі. Так што нам у роўнай ступені патрэбны і Музей УНОВИСа ў Віцебску, і Музей Заіра Азгура ў Мінску.

Вымушаная самаізаляцыя не адмяняе культурнага жыцця. Музеі і выставачныя залы не закрытыя для наведвальнікаў. Адно што — памятайце рэкамендацыі СААЗ. Пра гэта вам нагадвае і доктар медыцынскіх навук, прафесар Ірына Касенка (на здымку), якая ў доўгія выхадныя наведала Мемарыяльны музей-майстэрню Заіра Азгура.

Май. Праца. Культура. І, зразумела — Мір, як абавязковая ўмова ўсіх трох чыннікаў.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА ГАЗЕТУ “КУЛЬТУРА” ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ.

З дапамогай банкаўскай карткі газету можна выпісаць праз інтэрнэт-сэрвіс на сайце “Белпошты” (пункт “Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі”).

9 771994 478007 2 0018

Ля вытокаў аб'яднання нацый

24 красавіка ў Нацыянальным гістарычным музеі адбылася віртуальная цырымонія адкрыцця выставы “75 гадоў разам: Беларусь — дзяржава-заснавальніца ААН”, падрыхтаванай Міністэрствам замежных спраў сумесна з Прадстаўніцтвам Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у Беларусі. Мерапрыемства было прымеркавана да Міжнароднага дня дэлегата, які сёлета адзначаўся ўпершыню, і 75-годдзя стварэння ААН.

Антон РУДАК

Народны камісар замежных спраў БССР Кузьма Кісялёў падпісвае статут ААН 26 чэрвеня 1945 года (архіўнае фота).

У анлайн-цырымоніі адкрыцця выставы прынялі ўдзел Міністр замежных спраў Беларусі Уладзімір Макей, Пастаянны каардынатар ААН у Мінску Іаана Казана-Вішнявецкі, а таксама прадстаўнікі дыпламатычнага корпуса, акрэдытаванага ў Беларусі.

Міжнародны дзень дэлегата быў усталяваны летась рэзальюцыяй Генеральнай Асамблеі ААН, прынятай па ініцыятыве Рэспублікі Беларусь, і адзначаецца 25 красавіка. Менавіта ў гэты дзень 75 гадоў таму пачала сваю працу канферэнцыя ў Сан-Францыска, якая прывяла да стварэння Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

Акрамя агульнай дэлегацыі СССР, у канферэнцыі ў Сан-Францыска ў 1945 годзе ўдзельнічалі дэлегацыі дзвюх савецкіх рэспублік, якія найбольш пацярпелі ад вайны — Беларускай і Украінскай. Беларускаю савецкую сацыялістычную рэспубліку прадстаўлялі народны камісар замежных спраў БССР Кузьма Кісялёў, навукоўцы Антон Жэбрак, Уладзімір Перцаў, Георгій Байдакоў і Фрол Шмыгаў, а таксама пісьменнік Міхась Лынькоў, які прымаў удзел у якасці карэспандэнта. Канферэнцыя завяршылася 26 чэрвеня 1945 года падпісаннем статута Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

У экспазіцыі прадстаўлены фотаздымкі з архіваў ААН, якія раней не дэманстраваліся публічна, а таксама артэфакты з архіва Міністэрства замежных спраў, у тым ліку — асабістыя рэчы беларускіх дыпламатаў, якія прымалі ўдзел у стварэнні Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

Выстава працягнецца да 24 мая. Тыя, хто не здолеў наведаць экспазіцыю ў памяшканні музея, маюць магчымасць азнаёміцца з віртуальнай экскурсіяй на сайце ўстановы і яе старонках у сацыяльных сетках.

К

Дызайн. Трамвай. УНОВИС.

У горадзе на Дзвіне завяршыўся Міжнародны конкурс плакатаў

“Пакуль тэрмін рэалізацыі праекта вызначыць складана, але мы перадалі канцэпты афармлення трамваяў у Віцебскае трамвайна-тралейбуснае ўпраўленне”, — дзеліцца звесткамі завадатар яшчэ адной яскравай ініцыятывы ў год 100-годдзя УНОВИСа, дацэнт кафедры дызайна і моды Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта Наталія Тарабука. Гаворка зараз — пра Міжнародны конкурс плакатаў “УНОВИС. XXI стагоддзе”, што ўпершыню сёлета прайшоў у горадзе на Дзвіне, і сабраў работы амаль паўтары сотні ўдзельнікаў з 15 краін. Адна з намінацый конкурсу так і называлася — плакат-канцэпт трамвая “утвердителей нового искусства”. Арганізатары спадзяюцца, што пандэмія ўсё ж не перашкодзіць увасабленню ідэй мастакоў, што даслалі свае творы на конкурс.

Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ

— Мы хацелі працягнуць гэту традыцыю, распачаць сто гадоў таму, аб'яднаннем навучэнцаў і педагогаў Віцебскага народнага вучылішча на чале з Казімірам Малевічам, — распавядае Наталія Тарабука. — УНОВИС афармляў транспарт і дэкарыраваў наш горад да рэвалюцыйных святаў. Ужо ў нашым стагоддзі практыку аздаблення трамваяў працягнула ў свой час Валянціна Кірылава, рэалізаваўшы праект маладых віцебскіх мастакоў. Мы са свайго боку вырашылі падхапіць гэту эстафету, уключыўшы ў яе падобны кірунак у новую ініцыятыву.

Усяго ж у міжнародным конкурсе было тры намінацыі: “УНОВИС 100” — прысвечаная юбілею аб'яднання, “УНОВИС+УНОВИС-”, якая прапанавала разгледзець у цэлым уздзеянне спадчыны “утвердителей нового искусства” на дызайн, шляхі трансфармацыі мастацтва і дызайна, і вышэйзгаданая намінацыя — плакат-канцэпт

трамвая УНОВИС. XXI век, спалучаная ў пэўнай ступені з ідэяй самаідэнтыфікацыі Віцебска.

— УНОВИС — гэта ўнікальная з'ява ў культуры, што паўплывала на дызайн XX і XXI стагоддзяў, — падкрэслівае Наталія Тарабука, — таму мне падаецца, што падобны конкурс плакатаў цалкам заканамерна мусіць ладзіцца пад эгідай “утвердителей нового искусства”. І для Віцебска — гэта спадчына, якая робіць горад унікальным.

Арганізатары творчага агляду, у якіх уваходзіў Віцебскі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт і Музей гісторыі Віцебскага народнага мастацкага вучылішча Віцебскага цэнтры сучаснага мастацтва, былі ўсцешаны той цікавасцю, якую выявілі мастакі да конкурснай ініцыятывы: у Віцебск было даслана больш за 300 плакатаў.

— Першы блін выйшаў не камяком, а цалкам ядомым, — жартуе старшы навуковы супрацоўнік Віцебскага цэнтры сучаснага мастацтваў Алена Свістунова. — Мы

Гран-пры конкурсу — Караліна Грудзінска (Польшча).

атрымалі шмат яскравых работ. Нам даслалі свае творы мастакі нават з такіх краін як Эквадор і Чылі.

У рамках конкурснай ініцыятывы ў сценах Віцебскага цэнтры сучаснага мастацтва была зладжана адмысловая выстава “100 плакатаў #UNOVIS100”, якая прэзентавала публіцы найбольш цікавыя творы па меркаванні міжнароднага журы конкурсу. Эксперты на чале з Петэрам Банковым з Чэхіі здзей-

снілі адбор, нагадаем, больш чым з 300 работ. Рэалізацыі выставачнага праекта садзейнічала кампанія A1, якая дапамагла з якасным друкам плакатаў.

— Зараз калекцыя конкурсных твораў уключаецца ў фонды ўстановы, — удакладняе Алена Свістунова. — Ёсць ужо далейшыя планы зладзіць выставу лаўрэатаў і журы “УНОВИС. XXI стагоддзе” ў Міністэрстве замежных спраў Беларусі, а таксама ў Нідэр-

Адчуць вібрацыі Віцебска супрэматычнага

Віртуальная выстава на плошчы Якуба Коласа ў гонар УНОВИС

Дзевяты сезон праекта “Мастак і горад”, прысвечаны 100-годдзю творчага аб'яднання УНОВИС, стартуе 14 мая. Але на гэты раз па традыцыйнай пляцоўцы праекта — мінскай плошчы Якуба Коласа — можна будзе прайсціся віртуальна, і паглядзець у рэжыме анлайн працы 16-ці сучасных віцебскіх мастакоў, якія ў сваёй творчасці з'яўляюцца спадкаемцамі ідэй УНОВИС.

Надзея КУДРЭЙКА

У віртуальнай прасторы “Мастак і горад” адкрыецца ўпершыню, але разам з паляпшэннем

эпідэміялагічнай сітуацыі праект плануе перайсці і ў афлайн, і тады карціны можна будзе пабачыць не праз экран камп'ютара, а на рэальных стэндах на сталічнай плошчы. А пакуль усім цікаў-

ным прапануецца зайсці на сайт higminsk.by і паглядзець выставу, не выходзячы з дому. У анлайн-лакацыі плошчы Якуба Коласа ў панарамным фармаце будуць размешчаны кубічныя канструкцыі з рэпрадукцыямі карцін, і гэты куб наведнікі сайта змогуць аглядзець з усіх бакоў. Калі націснуць на карціну, яна адкрыецца ў фармаце высокай якасці.

Дарэчы, у 2012 годзе праект “Мастак і горад”

пачынаўся з прысвечэння славуце віцебчаніну Марку Шагалу. Сёлета ж у экспазіцыі — 32 працы віцебскіх мастакоў, якія можна назваць паслядоўнікамі ідэй і асноўных прыняццяў супрэматызму Казіміра Малевіча. Частка з іх уваходзіць у творчае аб'яднанне “Квадрат” — Аляксандр Малей, Мікалай Дундзін, Віктар Шылко, Аляксандр Дасужаў, Аляксандр Слепаў і Валерый Чукін.

КУЛЬТУРА

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Адказны сакратар — Юрый КАРПЕНКА; рэдактары аддзелаў: Яўген РАПІН; аглядальнікі рэдакцыі: Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Алег КЛІМАУ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; спецыяльны карэспандэнт: Пётр ВАСІЛЕВСКІ; мастацкі рэдактар — Наталія ОВАД; карэктар — Тацяна ПАШЭНЬКА.
Сайт: www.kimpress.by. Е-мэйл: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны аддзел: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.
Дырэктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна;
першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары допісаў паведамляюць прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас. Аўтарскія рукпісы не рэзюмуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© “Культура”, 2020. Наклад 3204. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці.
Падпісана ў друку 30.04.2020 у 18.00. Замова 1498.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларускі Дом друку”.
220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

Суворая праўда таямнічых казематаў

Жалезабетонныя сведчанні подзвігу на лініі абароны просяць... абароны

Ужо неўзабаве свет адзначыць 75-годдзе Перамогі над нацызмам. Чым далей ад нас гады Вялікай Айчыннай вайны, тым меней, на жаль, застаецца жывых сведкаў тых трагічных і гераічных падзей, адыходзяць ад нас ветэраны, удзельнікі баявых дзеянняў і нягод акупацыі, ахвяры гітлеразму. Добра, калі сёння яшчэ ўдаецца запісаць часцінку ўспамінаў непасрэдных відавочцаў, зберагчы іх і перадаць наступным пакаленням. Але сляды вайны захоўваюцца не толькі ў памяці людзей, а і ў помніках, якія пакінула па сабе ліхалецце.

Антон РУДАК /
Фота аўтара

Вайна да непазнавальнасці змяніла аблічча краіны. Ад бамбардзіровак і артылерыйскіх абстрэлаў, ад карных акцый захопнікаў не толькі гінулі людзі, але нішчылася забудова гарадоў, мястэчак і вёсак. Багата ў Беларусі сталася знакаў трагедыі, разбурэнняў і спусташэнняў, прынесеныя вайной. Але захаваліся ў навакольных краевідах і матэрыяльныя сведчанні мужнасці абаронцаў нашай зямлі. Калі казаць пра баявыя дзеянні і гераізм воінаў, то непасрэднымі нямымі сведкамі іх подзвігу засталіся да нашых дзён лініі абарончых умацаванняў — жалезабетонных дотаў, якія і сёння ўраджаюць гледача сваім магутным ды суворым выглядам, і вабяць загалкам мінулага, схаванымі ў іх таямнічых казематах.

ПРАКТ ЛЕГЕНДАРНАГА ГЕНЕРАЛА

У Беларусі да пачатку Вялікай Айчыннай вайны быў збудаваны цэлы шэраг умацаваных раёнаў. Іх стварэнне пачалося ў Савецкім Саюзе ў 1927 годзе, на ўсёй лініі заходняй мяжы, пачынаючы ад Карэльскага перашыйка да Чорнага мора. У першай палове 1930-х па ўсім СССР было ўзведзена трынаццаць умацаваных раёнаў, а ў 1938 распачалося будаўніцтва яшчэ васьмі. З іх ліку на тэрыторыі Беларусі знаходзіліся Полацкі, Мінскі, Слуцкі і Мазырскі УРы.

У 1939 годзе, калі да Савецкага Саюза была далучаная прынамсі Заходняя Беларусь, на новай мяжы БССР паўсталі яшчэ два ўмацаваныя раёны — Гродзенскі і Брэсцкі. Умацаванні на старой мяжы, зацверджанай Рыхскай мірнай дамовай 1921 года, заходне-еўрапейская прэса ахрысціла “Лініяй Сталіна”, а абарончы рубаж на новай мяжы 1939 года неўзабаве атрымаў назву “Лінія Молатава” — па прозвішчы савецкага наркама замежных спраў. Не дзіва, што такія гучныя найменні прыжыліся і дайшлі да нашых

Доты часта трапляюць на тэрыторыю пясчаных кар’ераў, што пагражае ім разбурэннем ці абрынаннем.

дзён — бо ў СССР гэтыя лініі ўмацаванняў папросту не мелі нейкай адзінай назвы. Тым больш дзіўна часам чуць сёння прэтэнзіі, што гэтыя найменні, нібыта, захоўваюць сляды савецкай ідэалогіі — усё-ткі, з мінулага нельга выкрасліць тое, што ў свой час менавіта так і называлася ва ўсім свеце.

Гісторыя гэтых умацаваных раёнаў надзвычай разнастайная і трагічная. Яшчэ да вайны вакол іх мэтагэаграфіі і абаронапрыдатнасці разгорталіся гарачыя дыскусіі, якія часта сканчаліся абвінавачваннямі ў бок тагачасных камандзіраў Чырвонай арміі і фартыфікатараў. Многія з іх не пазбеглі рэпрэсій, але тыя, хто перажыў 37-мы, пасля справай даказалі сваю невінаватасць, прафесіяналізм і мужнасць. Напрыклад, славу ты генерал Дзмітрый Карбышаў, які праектаваў абарончыя ўмацаванні на тэрыторыі БССР і менавіта ў чэрвені 1941 года інспектаваў будаўніцтва Гродзенскага УК, трапіў у акружэнне, быў узяты ў палон, але не пайшоў на супрацоўніцтва з ворагам і быў закатаваны нацыстамі ў канцлагеры Маўтхаўзен.

Горка толькі ад таго, што недалёкабачнасць і шпіёнаманія часткі савецкага кіраўніцтва не дазволілі цалкам рэалізаваць планы дасведчаных фартыфікатараў і завяршыць падрыхтоўку ўмацаваных раёнаў да абароны. У віхуры падзей апошніх даваенных гадоў выйшла так, што пасля далучэння да СССР Заходняй Беларусі і заходняй часткі Украіны старая лінія ўмацаванняў была закансервавана і яе штат скарачаны, а новая — яшчэ толькі пачала будавацца і абсталёўвацца. І тым не менш, нават у такіх умовах, з пачаткам вайны

Вежа танка Т-26 на адным з дотаў Мінскага ўмацаванага раёна.

ўмацаваныя раёны Беларусі адыгралі сваю важную ролю.

ПАМЯЦЬ СЦЕРЦІ НЕ ЁДАЛОСЯ

Сёння часам можна пачуць галасы скептыкаў: маўляў, ніякіх баёў на “Лініі Сталіна” не было, яна зусім не выканала сваіх функцый. Але ж уславіны ўдзельнікаў і сведкаў абароны ў чэрвені 1941-га і дакументы абодвух ваюючых бакоў сведчаць аб адваротным. Ды й дастаткова толькі аглядзець самі бетонныя ўмацаванні, каб ясна пабачыць сляды абстрэлу, разбурэнняў, выбухаў падчас штурму. Найбольш яскрава сведчаць аб эфектыўнасці Мінскага ўмацаванага раёна пад Заслаўем акурат нямецкія дакументы, аўтараў якіх цяжка западозрыць у перадузятасці на карысць абаронцаў.

Адзін з найбольш яскравых эпизодаў — абарона адзінага ў Мінскім УРы паўнаважнага артылерыйскага капаніра ля вёскі Мацкі. Яго абаронцы здолелі затрымаць наступ нямецкіх танкавых частак на Мінска з боку старога Віленскага тракта. Жалезабетонная крэпасць абаранялася ажно да 29 чэрвеня, калі нацысты ўжо захапілі Мінск — але на гэтым кірунку іх дзеянні былі скаванымі. Гарнізон капаніра здолёў вырвацца з акружэння — прычым адметна, што абаронцаў ад пачатку было ўтрыя менш, чым прадугледжваў штатны расклад, а боекамплекту для гармат ставала толькі на нека-

Дот Мінскага ўмацаванага раёна ля вёскі Мацкі.

ліся ў межах населеных пунктаў. Часам людзі ставіліся да гэтых збудаванняў без належнага паважання — засмечвалі іх, выкарыстоўвалі для захоўвання сельскагаспадарчага інвентара... У наш час можна пабачыць, як доты, дзе змагаліся і гінулі абаронцы Радзімы, выкарыстоўваюцца нашымі сучаснікамі ў якасці склепаў, дзе захоўваюць гародніну і хатнія нарыхтоўкі. Дзе-нідзе сустракаюцца нават дамы, збудаваныя проста на дотах, выкарыстаных у якасці фундамента.

Толькі ў 2000-х пэўныя жалезабетонныя абаронцы дачкаліся належнага ўшанавання. Сёння статус гісторыка-культурнай каштоўнасці з умацаваных раёнаў міжваеннага часу маюць толькі каля паўсотні дотаў і капаніраў 68-га Гродзенскага УР у раёне Аўгустоўскага канала, тры доты на тэрыторыі Брэсцкай крэпасці, а таксама некалькі збудаванняў, аб’яднаныя ў гісторыка-культурны комплекс “Лінія Сталіна” — непадалёк ад Заслаўя.

Агулам жа лік дотаў і капаніраў міжваеннага часу, гарнізоны якіх можна абараняліся ў першыя дні Вялікай Айчыннай, ідзе на сотні. Дзе-нідзе, нават не маючы статусу помніка, яны, тым не менш, належна ўшанаваныя — так, напрыклад, музефікаваны дот уваходзіць у склад гісторыка-культурнага запаведніка “Заслаўе”, некалькі такіх збудаванняў знаходзяцца на тэрыторыі філіяла Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны — ваенна-гістарычнага комплексу “Мінскі ўмацаваны раён”, што ў Станькаве ля Дзяржын-

ска. Пяць дотаў Полацкага ўмацаванага раёна адноўлены ў складзе гісторыка-культурнага комплексу “Поле ратнай славы” каля вёскі Гомель. Летась была ўсталяваная памятная шыльда і на адным з дотаў Мазырскага ўмацаванага раёна на Петрыкаўшчыне.

ЗАХАВАЦЬ АЦАЛЕЛАЕ

Але часам адсутнасць статусу помніка прыводзіць і да сумных наступстваў — так, напрыклад, падчас будаўніцтва Другой мінскай кальцавой аўтадарогі ў 2014 — 2016 гадах быў знішчаны шэраг дотаў Мінскага ўмацаванага раёна. Дот на пярэднім краі абароны ля вёскі Ашнарава быў засыпаны на тэрыторыі пясчаных кар’ераў — тая страта тым больш крыўдная, што менавіта на сцяне гэтага збудавання можна было пабачыць арыгінальны надпіс даваеннага часу, рэпліка якога адноўлена ў адным з капаніраў гісторыка-культурнага комплексу “Лінія Сталіна”: “Мы стоим за мир, и не боимся угроз, и готовы ответить ударом на удар по поджигателям войны!” Так, на жаль, было страчана каштоўнае сведчанне той слаўнай эпохі.

Сёння занепакоенасць выклікае і лёс некаторых збудаванняў Полацкага ўмацаванага раёна. Тутэйшыя энтузіясты звяртаюць увагу, што шэраг дотаў неўзабаве мусіць апынуцца ў непасрэднай блізкасці да пясчаных кар’ераў, які будзе створаны для будаўніцтва новага маста праз Заходнюю Дзвіну, і транспартнай развязкі ў раёне Баравухі. Краязнаўца Уладзімір Камісараў, які стала займаецца вывучэннем гісторыі Полацкага ўмацаванага раёна, адзначае, што ў гэтых мясцінах у ліпені 1941 года адбываліся зацятыя баі, падчас якіх абаронцы здолелі доўгі час стрымліваць наступ нямецкіх войск. Тым больш, забітых падчас баёў часта хавалі тут жа, таму на навакольнай тэрыторыі могуць знаходзіцца і яшчэ не знойдзеныя парэшткі воінаў. Энтузіясты ўжо звярнуліся ў мясцовыя органы ўлады з просьбай зберагчы абарончыя збудаванні, і атрымалі адказ, што да дотаў паставяцца з належнай увагай і захаваць іх ад знікнення. Цяпер неабыхавя грамадзяне спрабуюць дамагчыся ўсталявання тут памятнага знака і прапапоўваюць разгледзець магчымасць надання дотам статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці.

Як бачым, аб’екты фартыфікацыі, звязаныя з гісторыяй першых дзён Вялікай Айчыннай вайны, ёсць у многіх раёнах Беларусі. Добра, калі ў тых мясцінах, дзе яны захаваліся, знаходзяцца і людзі, ахвочыя апекавацца імі і зберагаць памяць для нашчадкаў. Застаецца спадзявацца, што цікаўнасць як мясцовых улад, так і ўсяго грамадства да гэтых збудаванняў і іх гісторыі будзе ўзрастаць, а захады па іх захаванні і добраўпарадкаванні стануць больш актыўнымі.

Сусветная кінаіндустрыя, як і астатнія сферы глабальнай эканомікі, падчас пандэміі каранавіруса апынулася на парозе выжывання. З-за ўведзенага рэжыму каранціна найбуйнейшыя кінасеткі ЗША і Кітая закансерваліся на нявызначаны тэрмін, прэм'еры блакбастараў і вытворчасць новых карцін сышлі на пазнейшыя тэрміны, а мільёны людзей, занятыя кінапаказамі і здымкамі, ужо пазбавіліся працоўных месцаў. Беларуская кінасупольнасць, нават нягледзячы на адсутнасць каранціна ў краіне, таксама зведала выпрабаванне: часова закрыліся з-за незапатрабаванасці большасць дзяржаўных і прыватных кінатэатраў, а кінафэсты і некалькі прэм'ер беларускіх фільмаў перанесліся на пазнейшы тэрмін. Якія рызыкі цяперашні крызіс нясе айчынныму кіно і якім яно будзе пасля яго заканчэння? Адказы на гэтыя пытанні паспрабавалі сфармуляваць ўдзельнікі анлайн-дыскусіі “Беларускае кіно ў перыяд крызісу”, арганізаванай Майстэрняй сацыяльнага кіно.

СКАРАЧЭННЕ РЭКЛАМЫ

Першы ўдар на сябе прынялі “работнікі вытворчасці” — кампаніі, якія займаюцца стварэннем кінатэатральнага і тэлекантэнтту.

Віктар Лабковіч, прадзюсар “Першай кінавідэакампаніі”, дзе былі створаны “Дэбют” Анастасіі Мірашнічэнка, што вылучаўся на “Оскар” ад Беларусі, “Унутры сябе” Сяргея Талыбава ды іншыя праекты, распавёў, што прадпрыемства ўжо фіксуе падзенне выручкі на 70 працэнтаў у параўнанні з мінулым годам. Гэты фактар, па словах бізнесмена, адаб'еца на актыўнасці кампаніі пасля нармалізацыі сітуацыі з інфекцыяй.

— Не думаю, што ў Беларусі цяпер знойдуцца людзі, якія будуць інвеставаць у продакт-плэйсмэнт (платныя згадкі брэндаў у фільмах - **заўв. рэд.**). Хоць ён здольны добра прадаваць прадукт, але ў большасці прадпрыемстваў зараз іншая задача — выжыць. Даход ад рэкламы, я мяркую па тэлебачанні і радыё, упаў на 60 — 70 працэнтаў <...> І хоць попыт на тэлебачанне і радыё істотна вырас, але бізнес траціць цяпер гэтыя грошы, каб падтрымаць сваіх супрацоўнікаў зароботнай платой.

Пры гэтым кампанія працягвае працу — здымае вертыкальны серыял для тэлеканала ВТВ, заключае дамовы з расійскімі анлайн-кінатэатрамі па продажы правоў на ўласныя фільмы.

ПЕРАНОС ПРЭМ'ЕР

У няпростай сітуацыі апынуліся і стваральнікі прыгодніцкага трылера “Забароненая зона”, знятага Мітрыем Сямёнавым-Алейнікавым па заказе Міністэрства культуры. Прэм'ера фільма двойчы пераносілася, а затым і зусім ссунулася на 25 чэрвеня. Вось што распавядае прадзюсар праекта Андрэй Ліпаў.

праекты, што з пачатку красавіка павінны былі здымацца, адкладзены ў “доўгую скрыню”. З улікам таго, што ў Расіі рыхтавацца да новых праектаў немагчыма (каранцін — **заўв. рэд.**), мы пачынаем атрымліваць заказы ў Беларусі. Адзін невялікі праект плануецца ў маі, на пятнаццаць змен, і адзін — на шэсцьдзясят змен — пазней. Усё ж такі тое, што ў нас няма каранціна, дапамагае.

Андрэй Ліпаў лічыць, што ад крызісу пацярпяць больш шараговыя спецыялісты кінаіндустрыі.

— Яны ўсе фрылансеры — працуюць па дамове

слугоўвае апаратуру і памяшканне, падтрымлівае іх у працоўным стане, — адзначае кіраўнік сталічнай сеткі кінапракату. — Кінапаказы ў “Беларусі” ладзяцца ўвечары: усяго прыкладна 9 — 10 сеансаў у суткі. Зразумела, што глядач у кіно практычна не ходзіць, а тая плынь, што ёсць, складае 2 працэнт ад той аўдыторыі, якую мы бачылі ў студзені і лютым гэтага года.

Пры гэтым гендырэктар разлічвае на падтрымку з боку дзяржавы — адмену падатка за арэнду памяшканняў, што знаходзяцца ў дзяржуласнасці.

— Мы думаем, што з

КІНАФЭСТЫ, ЯКІЯ ПАЙШЛІ ў АНЛАЙН

Пакуль відавочна, што з усіх беларускіх кінафорумаў ад крызісу пацярпеў фэст, які ладзіцца ўвесну, — “Паўночнае ззяненне”, пляцоўка для паказу карцін краін Балтыі і Паўночнай Еўропы. Яго арганізатарка і прадзюсарка дакументальнага кіно Воля Чайкоўская прызнаецца, што не разлічвала на падобную сітуацыю.

— У сакавіку, калі была ў Празе на пітчынгу East Doc Platform, мне сталі тэлефанаваць дацкія і латвійскія партнёры з наго-

Visions du Reel у Швейцарыі, CPH Docs у Даніі — не змаглі перанесці даты правядзення і вырашылі паказаць фільмы з праграмы ў рэжыме анлайн, ператварыўшыся на час у сапраўдныя анлайн-кінатэатры. Арганізатарка “Паўночнага ззянення” лічыць, што падобная сітуацыя, калі ўсё болей фестываляў будуць абіраць фармат анлайн-паказаў, можа прывесці да з'яўлення “страчанага пакалення фільмаў”, змяніць класічную культуру кінапрагляду.

— Гэта супербеспрэцэдэнтны выпадак, — абмалёўвае сітуацыю прадзюсарка. — Фэсты,

Выпрабаванне дылемай: анлайн ці афлайн?

Няпростыя часы
выжывання
кінаіндустрыі

— Мы здалі кіно, усе дакументы гатовыя. Вельмі хацелася запустіцца напярэдадні Чарнобыльскай аварыі (23 красавіка - **заўв. рэд.**), паколькі ў нас па сюжэце часткова закранута гэтая тэма. Потым разлічвалі выйсці 30-га красавіка, але таксама нічога не атрымалася. Нават тыя пазітыўныя чаканні, што ў нас былі, не апраўдваюцца. Таму мяняем тактыку — робім упор на інтэрнэт-платформы. У нас падпісаны кантракт з расійскім дыстрыб'ютарам, мы атрымалі фінансавыя гарантыі, і зараз чакаем астатні транш сродкаў.

Калі новая дата прэм'еры — 25 чэрвеня, па словах Андрэя Ліпава, не спраўдзіцца, акцэнт будзе зроблены менавіта на анлайн-рэлізе.

Пры гэтым вытворчы кінапрацэс у краіне, у адрозненне ад Украіны ці Расіі, не застыў. Пра гэта таксама распавёў прадзюсар “Забароненай зоны”, які прадстаўляе кампанію “Медыя Куб”.

— З арэндай тэхнікі пакуль дрэнная сітуацыя, — канстатуе ён. — Многія

падраду, — зазначае кінематаграфіст. — І зарабляюць толькі тады, калі праекты здымаюцца. Калі іх не з а б я с п е ч ы ц ь п р а ц а й ц я п е р , невядома ці застаюцца яны пачынам у прафесіі.

КІНАЗАЛЫ ПУСТУЮЦЬ...

Пазіцыю кінапракатчыкаў агучыў Павел Скалабан, генеральны дырэктар мінскага Кінавідэапракату. 12 з 13 кіназалаў сталіцы сёння аказаліся “замарожаныя” — людзі перасталі іх наведваць з-за перасцярогі заражэння і адсутнасці цікавых прэм'ер. На дадзены момант працуе толькі мультыплекс “Беларусь”.

— Тое, што паказаў няма, не значыць, што гэтыя кінатэатры зачыненыя — там ёсць персанал, які аб-

ды “Паўночнага ззянення” і пытацца, ці не думаю я перанесці фестываль — вось літаральна перад закрыццём транспартных межаў. Тады складана было ўявіць, што ўсё зойдзе настолькі далёка, — распавядае яна. — Я думала, што калі ў Беларусі не абвесцяць каранцін, не буду нічога пераносіць. Але за пару дзён сітуацыя змянілася — і мы адклалі фэст на восень — канкрэтнай даты пакуль няма. Так вырашылі, таму што госці з Даніі, Швецыі, Эстоніі зараз прыляцець не здолеюць. Магу зазначыць, што рашэнне было прынята своечасова, — мы не страцілі наш рэкламны бюджэт дарэмна.

Пры гэтым частка заемежных фестываляў — Docudays ва Украіне,

якія праходзяць цяпер у анлайне, сталі перад выбарам: альбо яны ладзяцца, альбо прапускаюць гэты год. Канчатковае рашэнне было за спонсарамі, якія падтрымліваюць фестываль — і яны пайшлі на такі крок.

Але ў той жа час Вольга Чайкоўская канстатуе, што віртуальныя прэм'еры для многіх прадзюсараў, міжнародных рэжысёраў сталі сапраўдным выпрабаваннем — яны не адчуваюць смаку кінападзеі.

— А творчым людзям патрэбны водгук, адчуванне прэм'еры, і такая сітуацыя іх вельмі палухае, — апісвае змены ў фестывальным жыцці кінематаграфістка. — Магчыма, цяперашні крызіс створыць трэнд на тое, што будуць існаваць некалькі варыянтаў удзелу ў кінафорумах: і анлайн, і афлайн. Але тут узнікае шмат пытанняў з пункту гледжання правоў на карціны, таму што фэсты б'юцца за магчымасць прэм'ернага паказу для глядачоў, якія прыдуць у кінатэатр у канкрэтным горадзе. А анлайн-прэм'ера можа пазбавіць кінапраекты пракату, далейшай фестывальнай гісторыі. Можа быць, паняцце “прэм'еры” ўвогуле трансфармуецца ў выніку падзей, што складваюцца. Фэсты больш не будуць змагацца за “прэм'ерныя” паказы, і гэты фактар стане цалкам не важным.

Запісаў
Тарас ТАРНАЛІЦКІ,
кінажурналіст

5 мая — дзень нараджэння знакамітага кампазітара-класіка Станіслава Манюшкі. Леташняе 200-годдзе гэтага сусветнавыдамага музыканта суправаджалася ў нас шэрагам самых розных канцэртных і даследчых мерапрыемстваў (якіх, дарэчы, усё роўна магло б быць больш). Сёлетняе “зацішка” выклікана, здавалася б, аб’ектыўнымі прычынамі. Але ж ці распрацаваны ўсе магчымыя захады па далейшай папулярнасці яго імя і творчасці? Падаецца, карысным будзе вопыт Польшчы, дзе Манюшка прызнаны заснавальнікам нацыянальнай оперы. Пра гэта і многае іншае мы пагутарылі з вядомай даследчыцай творчасці кампазітара — памочнікам мастацкага кіраўніка “Беларускай капэлы”, кандыдатам мастацтвазнаўства Святленой НЕМАГАЙ.

Сцэна з оперы
Станіслава Манюшкі.

Класіка — не постаць Камандора

Ці не наспеў час фестывалю
Станіслава Манюшкі?

Надзея БУНЦЭВІЧ

— Святлена, вы неаднойчы бывалі на Міжнародным фестывалі Станіслава Манюшкі ў Кудова-Здруй. Ушанаванне нацыянальнай класікі — у невялічкім курортным гарадку з гаючай мінеральнай крыніцай. Як такое магчыма?

— Чаму б і не? Летась фестываль праходзіў у 57-мы раз, публіка цудоўна спалучае прыемнае з карысным. Заўважу, што некаторы час таму Манюшка ў Польшчы быў недаацэнены, “губляўся” ў ценю Шапэна. Дый добрых выканаўцаў яго музыкі знайсці было не так проста. Але сітуацыя зрушыла, у тым ліку і праз гэты фестываль.

— Вы ездзілі туды і як арганістка, выконваючы рэлігійную музыку Манюшкі разам з выдатным оперным салістам Юрыем Гарадзецкім, і як даследчыца — з прэзентацыяй “віртуальнай вандроўкі” па мясцінах дзяцінства кампазітара.

— Беларускія карані Манюшкі, той этап яго творчасці, што праходзіў у нас, — вельмі актуальная для Польшчы тэма. Да таго ж, апошнія гады галоўнай “разначаккай” фестывалю становяцца паказы малавядомых ранніх опер кампазітара. Робіцца гэта намаганнямі дырэктара фестывалю, дырыжора Станіслава Рыбарчыка і той ініцыятыўнай групы, якую ён стварыў у Вроцлаве. Летась былі выкананы адразу тры такія малыя оперы: нямецкамоўная “Швейцарская хатка”, напісаная ў Берліне, куды Манюшка выправіўся на вучобу (менавіта гэта опера, а не “Канторшчыкі”, як памылкова лічылася, з’яўляецца ў яго першай), і дзве, напісаныя пазней у Вільні: “Начлег у Апенінах” і “Дэал, альбо Новая Прэцыёза”. Як ні дзіўна, але найбольш складаная з іх — “... Хатка”, бо была разлічана на вельмі добрых выканаўцаў. Калі ж кампазітар вяртаецца ў Вільню, дзе на той час не было

ФОТА СЯРГЕЯ МАХАВА

высокапрафесійнай опернай трупы, яго стыль змяняецца: свае наступныя творы ў гэтым жанры ён пачынае пісаць больш проста. У іх лібрэта шмат сентыментальнасці, узятыя за аснову п’есы зусім не шэдэўры, але рэжысёр Рабэрта Скальмоўскі, які ставіў оперы для фестывалю, скіраваў меладраматычны пафас у сферу гумару: тыя ж цыгане выязджалі на сцэну ў вялізным рэтра-аўтамабілі, у ролі ўяўнай цыганкі выходзіў барадаты хлапец двухметравага росту. Выканаўцы, якімі выступілі студэнты Музычнай акадэміі ва Вроцлаве, выпраменьвалі папраўдзе шалёную энергетыку. І не дзіва, што цікавасць публікі была неверагоднай. Першыя два спектаклі паказваліся ў тэатральным будынку курорта, а трэці выклікаў такі ажыятаж, што быў перанесены на адкрытае паветра і сабраў амаль 2000 глядачоў.

— А што з фінансаваннем? Наколькі я разумею, уваход на ўсё вольны.

— Дапамога не менш як 30-ці спонсараў, галоўным з якіх з’яўляецца банк. Максімальна выкарыстоўваюцца аматарскія калектывы — тыя ж хары. Так, канцэрты быва-

Святлена Немагай. юць рознымі па мастацкім узроўні, але вабціх іх разнастайнасць і тое, што творчасць кампазітара паўстае шматбакова.

— Няўжо арганізатары столькі гадоў запар адшукваюць штосьці новае?

— Цікавосткі можна знайсці заўсёды. Да прыкладу, трэці год працягваецца праект кампазітара Эмільяна Мадэя, дзе ён прэзентуе песенную творчасць Манюшкі на розных мовах. Дарэчы, сярод сабраных ім перакладаў другі год запар гучаць беларускамоўныя. Асабліваю ўвагу прыцягнула Манюшкава песня на верш Юзафа Крашэўскага ў перакладзе Янкі Купалы “Ці ты знаеш старонку?” А сам гэты верш — парафраза Гётэ “Ці ведаеш край”. І ў кожным з варыянтаў — свае адценні сэнсу. Мэта такога праекта — не толькі дэманстрацыя разнамоўных версій для публікі, але і выкананне песень Манюшкі ва ўсім свеце. А як вам тая ж музыка, праспяваная контр-тэнорам пад акампанемент гітары? Атрымалася штосьці накішталт бардаўскіх песень. Заклучны канцэрт фестывалю —

творы Манюшкі ў джазавай апрацоўцы. Фантазія, майстэрства — неверагодныя! Калі класіка гучыць і ў строгай акадэмічнай манеры, і ў такіх пераўвасабленнях, яна становіцца не велічна застылай, бы статуя Камандора, а жывой, сучаснай, узбуджае мысленне слухачоў, бо тыя пачынаюць параўноўваць, абмяркоўваць, дыскутаваць. Ці такая “фішка” — манюшкаўскі карагод. Арганізатары прывозяць сцэнічныя строй з манюшкаўскіх спектакляў, кожны жадаючы можа апрадуць штосьці з той калекцыі і прыняць удзел у шэсці оперных герояў па цэнтры горада — на чале з самім Манюшкам і яго шматлікай сям’ёй. Атмасфера свята!

— І гэта пры тым, што сам Манюшка ў Кудова-Здруй ніколі не завітваў. А ў нас ёсць наўпрост звязаны з кампазітарам мясціны — тыя ж Смілавічы, зусім побач з Мінскам. І ўжо адна наяўнасць такой гістарычнай асновы можа стаць добрай падставой для “раскручвання” імя нашага класіка і яго музыкі.

— Цалкам згодна. Бо калі паглядзець вопісы Смілавіцкага палаца, паўсюль сутыкаешся з тымі дэталямі, што знайшлі адлюстраванне ў Манюшкавых операх. І гэта не толькі знакіты гадзіннік-куранты, які мы сустракаем у оперы “Страшны двор”. У тым жа творы ёсць і згадка салона са старадаўнімі партрэтамі, які быў у палацы. Была там і шыкоўная бальная зала з люстэркамі — акурат у такой зале адбываецца дзеянне оперы “Графіня”. Ці вось яшчэ: бацька кампазітара быў напалеонаўскім легіянерам, потым нават напісаў пэму “1812 год”. І шмат распавядаў пра гэта свайму сыну. А цяпер звярніце ўвагу, колькі той французска-ваеннай тэматыкі ў творах Станіслава: опера “Карманьёл, альбо Французы любяць жартаваць”, балет “На пастоі”, нарэшце, згаданая вышэйшая мая першая опера ды іншыя творы, дзе таксама дзейнічаюць жаўнеры і дзе добра экс-

пануецца гэтая тэма. Іншымі словамі, усё, што кампазітар успрымаў у сваім дзяцінстве, адбілася ў ягонай далейшай творчасці. Акурат паводле тэорыі Зігмунда Фрэйда! І калі тое дзяцінства Манюшкі праходзіла на нашых землях, мы можам і мусім тым ганарыцца, выкарыстоўваць гэтыя веды і знойдзеныя артэфакты для вывучэння і больш глыбокага разумення творчасці кампазітара. Бо менавіта тут, у нас, складалася сістэма вобразных і, шырэй, эстэтычных каардынатаў ягонага таленту. З аднаго боку, моцная шляхецкая традыцыя, прадстаўленая постацямі яго дзеда і іншых продкаў, той культурай, што існавала ў маентках, уключаючы Убель, дзе ён нарадзіўся. З другога боку, не менш моцная рэлігійная аснова яго творчасці, дзе прысутна лінія не толькі каталіцкага мастацтва. У тых жа Лядах, што непадалёк ад Смялявічаў, стаяла ўніяцкая царква, пры ёй існавала невялічкая школа. Усё гэта было пад апекай сям’і Манюшкаў і фундавалася імі. Станіслаў бываў там, чуў гэтыя ўніяцкія песняспевы — іх водгукі не цяжка знайсці ў яго кантаце “Прывіды”. У яго ўвогуле было па-дзіцячы вельмі чыстае, шчырае стаўленне да рэлігіі і ўсяго, што яго атачала. Такое адценне некаторай наўнасці і разам з тым сардэчнасці, уласцівае правінцыі (а Беларусь на той час, будзем памятаць, была не самастойнай дзяржавай, як цяпер, а правінцыяй тагачаснай Расійскай імперыі), стала ягоным “плюсам”. Бо ён не саромеўся сваёй “правінцыйнасці” ў добрым сэнсе гэтага слова, не імкнуўся хутчэй пазбавіцца ўсяго, што звязвала яго з дзяцінствам, а зрабіў тое адметнай рысай сваёй творчасці. І гэта адразу вылучала яго сярод іншых кампазітараў, бо тыя ж Варшава, Вільня ўжо ўвабралі ў сябе прыкметы ўрбанізму і гублялі сувязі з зямлёй, прыродай, шляхецкім мінулым Рэчы Паспалітай. А ў Манюшкі ўсё гэта было, таму

яго творчасць і выклікала такі патрыятычны ўздзім і стала адным з нацыянальных сімвалаў Польшчы.

— Давайце паспрабуем уявіць, што фестываль Манюшкі ў Смілавічах стаў не марай, а рэальнасцю. Наколькі ён можа быць прывабным не толькі для беларусаў, але і для замежных турыстаў?

— Трэба набрацца цярдзення і не страчваць аптанасці. Бо за год — два, нават за пяць — ператварыць такі фестываль у турыстычную меку нерэальна. Неабходна як мінімум дзесяцігоддзе, прычым падобны фестываль павінен быць рэгулярным, ладзіцца абавязкова штогод у азначаны час. Пэўна, мы пакуль не гатовы да такіх захадаў, але гэта таго варта.

— Многія замежныя фестывалі становяцца магутным штуршком да развіцця інфраструктуры. На сёння ў тых жа Смілавічах палац не дабудаваны, няма ні сцэнічнай пляцоўкі для такіх мерапрыемстваў, ні побытавых умоў для знаходжання ўдзельнікаў і гасцей. Фестываль здольны вырашыць гэтыя праблемы?

— Канешне, не. Ён можа стаць хіба каталізатарам, паскорыць тое будаўніцтва. Як бы там ні было, а пачынаць нейкія захады па больш актыўнай папулярнасці нацыянальнай спадчыны трэба — асабліва ў тых выпадках, калі яна ў стане атрымаць яшчэ і міжнароднае прызнанне. Наша свядомасць павінна даспець да такіх асоб, як Манюшка. Пакуль жа ў нас замала нават асэнсавання таго факту, што родам з Беларусі не толькі сам кампазітар, але і ўся ягоная творчасць. А менавіта на гэта трэба рабіць акцэнт.

Слухаю Святлену і думаю пра тое, што многія нашы акцыі ў гэтай галіне застаюцца “разавымі”, не маюць працягу, сувязі між сабой — нарэшце, рэгулярнасці. Да статкова згадаць раннюю оперу Станіслава Манюшкі “Латарэя”, пастаноўка якой была ажыццёўлена ў Камернай зале філармоніі і прайшла толькі аднойчы. Оперы “Слова гонару” пашанцавала больш: яе ўвасабленнем займаўся прыватны Музычны дом “Класіка”, і спектакль паказвалі не толькі ў Мінску, але і ў іншых гарадах. Узгадаю і конкурс вакалістаў, які калісьці праходзіў у Чэрвені, непадалёк ад радзімы Станіслава ў Убелі. Гэтае спаборніцтва магло б дарасці да фестывалю, стаць культурным брэндам горада, але для гэтага, зраўнаўважана добра спрактавана і больш трывалае развіццё конкурснай ідэі. У нас, на жаль, многія перспектывы і ўжо здзейсненыя праекты не атрымліваюць далейшай “раскруткі”. Больш прывабным становіцца “ўпершыню”, а не закладанне трывалых традыцый, бо апошняе і сапраўды рабіць куды складаней. Чым не праблема?

Бенька і Чабурашкі

Бадай што любімыя словы Святланы Бень — “цудоўны, цудоўная”. Так яна кажа пра мастакоў, паэтаў, музыкантаў, рэжысёраў — асабліва пра тых, з кім працуе, — пра песні, кнігі, карціны, спектаклі... Многа цудоўнага і чароўнага яна бачыць навокал, але і сама яго стварае — і як музыкант, спявачка, аўтар песень, і як актрыса, рэжысёр. Праз усё жыццё разам з Бенькай — так ласкава яе называюць — ідуць музыка і тэатр. 15 гадоў таму пачаўся музычны праект кабарэ-бэнда “Серебряная свадьба”, які стаў папулярным у многіх краінах і займеў вялізную армію прыхільнікаў, — але у 2016-м ён скончыўся. І неўзабаве Святлана выйшла на публіку як актрыса і рэжысёр спектакля “Из жизни насекомых” паводле вершаў Мікалая Алейнікава. Прайшло чатыры гады, вялікія сцэны канцэртных залаў і клубаў засталіся ў мінулым. Магчыма, камусьці нават падаецца, што Бенька некуды знікла. Насамрэч, проста не так многа людзей зараз бачыць яе творчасць. Але якраз гэтаму Бенька і рада.

Фота з уласнага архіва Святланы Бень

Святлана Бень у спектаклі “Из жизни насекомых”.

Надзея КУДРЭЙКА

— Як чатыры гады таму група спыніла існаванне, то і не ўсе ведаюць, чым займаецца іх любімая Бенька...

— У першую чаргу я атрымліваю асалоду ад жыцця: мне вельмі добра нікуды не бегчы, я цудоўна сябе адчуваю, калі нічога не раблю. І ўвогуле думаю, што цікавасць да самога жыцця ва ўсіх яго праявах больш важнае за любое мастацтва.

— У цябе ж заўсёды было сто спраў, ты ні секунды не сядзела на месцы. Як раптам атрымалася перайсці ў зусім іншы рэжым?

— Ёсць такія выдатны прыём, якому вучаць ва ўсіх тэатральных школах, — чалавека прымушаюць вельмі моцна напружыцца, каб потым ён больш яскрава адчуў розніцу з разняволеннем. Разняволены чалавек — найкаштоўнейшы актёр. Я думаю, што ў маім жыцці было вельмі многа напружанасці, і гэта стала разумным рашэннем — адмяніць сто спраў, і пакінуць, напрыклад, дзве. Мінным летам я пабывала на цудоўнай Лабараторыі фігуратыўнага тэатра, якая штогод ладзіцца на базе Karlsson haus у Санкт-Пецярбургу: гэта ўнікальны лялечны тэатр з выключна добрым густам, які не цураецца эксперыментаў і не баіцца элітарнасці. У ім, дарэчы, ставяць і нашы Анатоль Ляляўскі, Яўген Карняк. Дык вось, там былі сустрэчы з харэографам Таццянай Гардзевай, якая апроч іншага многа расказвала нам пра сваю філасофію мастацтва, і тая цалкам адпавядала таму, што некалькі гадоў адчувала ўжо і я. Таццяна казала пра поўную свабоду мастака: “Мастак мае права на ўсё, у тым ліку і на маўчанне. Бо ён нават маўчыць як мастак. Не смейце рабіць нешта супраць сваёй волі і жадання. Інакш вы становіцеся прадуктам капіталістычнага свету!” (смах) У тым сэнсе, што слова павінна нарадзіцца з маўчання, а рух з бяздзейнасці. І ў мяне адбыўся нейкі пералом у свядомасці. Да таго я многа гадоў адчувала жаданне бяздзейнічаць, але не магла сабе гэтага дазволіць, увесь час прыму-

шала сябе, бегла і старалася ўсё паспець. А цяпер я проста ўпіваюся спакоем. Канешне, гэта не значыць, што я нічога не раблю. Проста я раблю толькі тое і толькі тады, калі адчуваю патрэбу і радасць.

— Калісьці ты сышла з мінскага Тэатра лялек, у якім адпрацавала тры гады і паставіла шэраг даволі папулярных у глядачоў спектакляў, каб шчыльна заняцца “Серебряной свадьбой”. Атрымліваецца, калі групы не стала, ты вырашыла ізноў заняцца тэатрам?

— Тэатрам я займалася заўсёды — і да “Свадьбы”, і пад час яе. Ды і сама група нарадзілася з тэатра (калі я яшчэ вучылася ў Акадэміі мастацтваў), і ўся была ім напоўнена. Паралельна з музыкой у мяне існаваў і мой маленечкі тэатр “Картонка”, які і зараз працягвае жыць і весяліцца. Зразумела, я на многа гадоў выпала з кантэкста вялікага тэатра. Таму і паехала ў Санкт-Пецярбург, каб аднавіць і павысіць сваю кваліфікацыю, каб перайсці на ступеньку вышэй. А пасля Лабараторыі мне прапанавалі паставіць у Karlsson haus дзіцячы спектакль, і я згадала, што даўно хацела зрабіць гісторыю паводле адной цудоўнай кнігі, у якой літаральна толькі дзесяць фраз і многа карцінак — “Мой дом” Дэльфіны Дзюран. Але ў выніку я напісала сваю гісторыю, інспіраваную гэтай кніжкай: прыдумала свой дом і сваіх незвычайных і цікавых істот, якія ў ім жывуць. Ідэю мы ўвасобілі разам з маёй цудоўнай сяброўкай мастачкай Лінай Хесінай, якая зараз жыве ў Берліне. Яна зрабіла ўсё ў яркіх колерах, з канструктывісцкімі дэкарацыямі і дзіўнымі лялькамі. Вось так і нарадзіўся спектакль “Домашние монстры”, прэм’ерныя паказы якога адбыліся сёлета на пачатку лютага. Лепшы камплімент, які я атрымала за “Домашние монстры”: “Мы ніколі не бачылі такога вясялага спалучэння Гогаля, Фрэйда і Хармса!” (смах)

— Пасля спектакля “Из жизни насекомых” гэта першая твая пастаноўка на сцэне?

— Так. Але зараз я пачала работу над спектаклем паводле беларускай народнай казкі — вельмі дарослай, загад-

У мяне ёсць тэрмін — “Чабурашкі”. Гэта такія даверлівыя прастадушныя людзі, з пшчотнай душой, адкрытыя свету, якія лёгка чым-небудзь захапляюцца, радуюцца цудам — імі могуць быць і дзеці, і дарослыя. Я такіх людзей параўноўваю з Чабурашккай — а гэта мой любімы персанаж. Я і жыць хачу пасярод такіх людзей, і спектаклі стаўлю для Чабурашак. Шапакляк мае спектаклі не спадабаюцца, я ўпэўнена.

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

кавай і даволі рэдкай: яна пра такія рэчы, як жаночы свет, разуменне жанчынай сваёй сутнасці. І яшчэ адну пастаноўку рыхтую вось ужо некалькі гадоў, не спяшаюся — калі адчую ў сабе дастаткова сіл, калі змагу — і калі зможа цудоўная мастачка Марыя Пучкова — спектакль з’явіцца. А пакуль мы падсілкоўваемся прыгажосцю свету, каб рэалізаваць ідэю максімальна дакладна. А спектакль “Из жизни насекомых” і зараз часта паказваецца — не знік з афіш, мы з ім многа ездзім.

— А не сумуеш на вялікай сцэне, па стабільнай працы ў тэатры?

— Ой, не-не-не. Я абсалютна некамафортна пачуваю сябе ў сітуацыі, калі ёсць графік і нейкія планы, мяне гэта прыгнятае. І справа не ў дысцыпліне — гэта я магу. Але ж пачынаю рэфлексіраваць з-за адказнасці, мне робіцца страшна не апраўдаць чыйсьці давер, я нават заўважаю, што

пачынаю дэфарміравацца як творца — міжволі імкнуся падладзіцца пад нечыя патрабаванні, каб нікога не расчараваць. Насамрэч гэта страшна, так нельга. Таму болей я не стаўлю сябе ў падобнае становішча. Дарэчы, найвялікшае задавальненне я атрымліваю ад тайнай творчасці — калі нешта раблю-раблю, але нікому гэта не паказваю. І толькі калі я ўжо дакладна ва ўсім упэўнюся, магу захацець гэтым падзяліцца. Але нейкі час мая творчасць жыве ў маім патайным лесе.

— Давай пагаворым пра такую пакуль дзіўную для нас справу, як папяровы тэатр “Картонка”. Найбольш часта ты выступаеш менавіта з ім.

— Калісьці “Картонка” пачыналася без разліку на нешта сур’ёзнае, а цяпер дазваляе нам вандраваць і бачыць прыгажосць свету. Бо яна змяшчаецца ў чамадан, з ёй лёгка ездзіць, лёгка лятаць — і ўсё гэта ў такім ня-

спешным рытме, цёплым і радасным. Мяне заўсёды вабілі малыя формы, камерныя спектаклі, якія маглі б паказацца і дома, і ў любых палявых умовах. А прыгнятала залежнасць ад тэатральнай вытворчасці — ад гэтага вялікага святла, памяшкання, тэхнічнага персаналу і да таго падобнае. І аднойчы ў Мюнхене ў выдатным музейным адзеле тэатра лялек я пабачыла старадаўня папяровы тэатр. Іх магла сабраць любая сям’я, а сам тэатр мог быць памерам са стол ці нават меней. Гэта рэальна такая кардонная каробка — з кулісамі, падушай, персанажамі на палачках. Я проста захварэла. І вось недзе сем гадоў таму галерэя “У” у Мінску ладзіла вялікае каляднае свята, і мая сяброўка Антаніна Слабодчыкава — цудоўная мастачка — прапанавала прыдумаць нейкае дзейства для дзяцей на гэтым свяце. І мы прыдумалі — з актрысай Зояй Кенюк і Тоняй у якасці мастака падрыхтавалі спектакль “Был бы у меня дракон...”, разлічаны літаральна на 20—30 чалавек, — душэўны, цёплы і крыху хуліганскі. У той дзень нам давялося паказаць яго двойчы, каб усіх задаволіць. А потым нас пачалі ўсюды запрашаць. І адразу ж запрасілі на фестываль у Мюнхен — увогуле, за сем гадоў мы праехалі фестывалю 20.

— А многа пастановак у вашай тэатры?

— У дзяцінстве мяне дзіка жарсцо хваляваў чароўна абсурдысцкі раман нарвежскай пісьменніцы Сінкен Хоп “Волшебный мелок”. І вось нарэшце з’явілася поле для эксперымента, я магла гуляцца ў гэтую гісторыю, жыць у ёй. І з яшчэ адной цудоўнай мастачкай Наталіяй Ісакавай, якая малое неверагодна фантазіійныя рэчы, мы зрабілі спектакль. З цягам часу “Картонка” абрасла многімі іншымі цудамі — былі і пастаноўкі, што рыхтаваліся за адну ноч і паказваліся толькі тры дні, былі бясконцыя эксперыменты, былі лабараторыі і майстар-класы, якія мы ладзілі ў тым ліку і ў маладзёжных тэатральных лагерах. Нават пачаўся нейкі рух лялечнага кардоннага тэатра, і цяпер я атрымліваю

мноства запрашэнняў не толькі паказаць, але і расказаць, навучыць.

— А ці многа ў свеце падобных тэатрыкаў?

— Многа, ладзяцца цэлыя фестывалі. А ў Беларусі, у Расіі да пэўнага часу гэта было не вельмі распаўсюджана, і, мабыць, менавіта мы сталі пачынальнікамі жанру ў нашай частцы свету (калі і быў нехта да нас, дык я проста не ведаю). А цяпер такіх тэатраў і спектакляў ужо няма, і, думаю, што многія даведліся і натхніліся менавіта праз спектаклі “Картонка” — пабачылі, які гэта свежы, невясомы, крэатыўны спосаб тварыць тэатр. Але я пайшла далей — з Лінай Хесінай мы прыдумалі і тэатр для аднаго чалавека, такі “тэатральны аўтамат” — таксама пабывалі ўжо на многіх фестывалях.

— Хоць “Серебряной свадьбой” больш і няма — дарэчы, чаму? — але і спяваць жа ты не перастала.

— Я не люблю нічога доўга. І я стамілася яшчэ за некалькі гадоў да таго, як мы афіцыйна закрылі праект, — бо гэта графікі, абавязкі, вялізны калектыў у 11 чалавек, дэкарыцыі... Усё такое грувасцкае і непазбежнае. А ў мяне ў творчасці ўсё крохкае, залежыць ад нейкіх павуцінак, ад крылаў матылька... А не спяваць я, канешне ж, не магу, гэта мая прырода. І з Арцёмам Залескім, музыкантам і маім мужам, што іграў у “Свадьбе”, а цяпер з’яўляецца часткай тэатра “Картонка”, мы выступалі як мікракабарэ — бо людзі ўсё роўна пастаянна прасілі паспяваць. Рыхтуюцца і дзве новыя песенныя праграмы — адна з вельмі камернымі песнямі, а другую я хачу зрабіць у падкрэслена светлым настроі — яна павінна будзе аказваць псіхатэрапеўтычны эффект на трывожную свядомасць сучаснага слухача.

— Вось так і атрымліваецца — пачыналі мы размову з таго, што ты зараз амаль нічога не робіш, а ў выніку пра многія твае заняткі і не паспяваем расказаць у межах аднаго інтэрв’ю...

— (смах) Але гэта ж ўсё “па фану”, для радасці! Інакш я ўжо і не хачу.

На нашу рэдакцыйную пошту працягваюць прыходзіць лісты з нагоды правядзення тых ці іншых культурных імпрэз. Праўда, прызнаюся, пісьмаў цяпер трапляе ў рэдакцыйную скрынку значна менш, чым яшчэ два ці тры месяцы таму. І гэта зразумела: неспрыянае эпідэміялагічнае становішча, перасцярога з правядзеннем масавых мерапрыемстваў і гэтак далей. Але ж культурнае жыццё ў рэгіёнах ідзе сваёй хадой, хай сабе часцяком нават не ў рэальным, а ў віртуальным свеце анлайн-парталаў, сацыяльных сетак ды сайтаў устаноў культуры.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

Узорны ансамбль народных інструментаў “Калінка” Свіслацкай дзіцячай школы мастацтваў.

(г.Белосток, Польшча), Лаўрэатам I ступені VI Міжнароднага фестывалю-конкурсу “Новыя вяршыні” (г. Мінск) ды заваявала ганаровыя месцы ў многіх іншых конкурсах па ўсёй Беларусі. Што ж, зычым “калінкаўцам” новых перамог!

ТЭАТРАЛЬНАЯ КНИГА

I апошняе. Сталы чытач “К” Васіль Ткачоў паведаміў “К”, што днямі ў выдавецтве “Кнігазбор” выйшла з друку кніга Сяргея Чыгрына “Слоніўскі драматычны тэатр”. Выданне прымеркаванае да 30-годдзя з дня заснавання калектыву.

— Гэта ўжо другая кніга пісьменніка і краязнаўца са Слоніма, — адзначае Васіль Ткачоў. — У 2008 годзе Сяргей Чыгрын выдаў кнігу “Тэатр у Слоніме”,

ІНТЭРНЭТ ЯК СРОДАК СУВЯЗІ

У мінулым нумары “К” я згадваў пра Гомельскую цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. І. Герца, чые супрацоўнікі сёння актыўнічаюць у інтэрнэце з дапамогай свайго сайта: ладзяць віртуальныя віктарыны і конкурсы, прапануюць чытачам пакарыстацца бясплатнымі анлайн-рэсурсамі, прэзентуюць кніжныя навінкі праз Сеціва... Падобным шляхам пайшлі, натуральна, і іншыя ўстановы культуры краіны, прычым, не толькі бібліятэчныя.

Напрыклад, як паведамілі супрацоўнікі Палаца культуры горада Ліды, нягледзячы на часовае абмежаванне правядзення масавых мерапрыемстваў, яны актыўна асвойваюць новыя формы ўзаемадзеяння з аўдыторыяй на сайце ўстановы і ў сацыяльных сетках. Гэта, на думку мясцовых культуротнікаў, дазваляе заставацца на сувязі з наведвальнікамі, а таксама прыцягнуць новых карыстальнікаў.

— Спалнаваць культурныя прагляды дапамагае віртуальная афіша, — пішуць нам у лісце супрацоўнікі Палаца культуры. — Набірае папулярнасць новая відэарубрыка “Не ўстаючы з канапы”, дзе рэгулярна размяшчаюцца відэазапісы спектакляў, канцэртных і гульнівых праграм, літаратурна-музычных вечарын. Атрымаець новыя навукі дапамааюць разнастайныя майстар-класы ў рубрыцы “Творчы АРТ-прамоўшэн”.

Натуральна, у новым фармаце ладзіцца цяпер праца некаторых клубных фарміраванняў. Засваенне матэрыялу для ўдзельнікаў праводзіцца ў індывідуальным і аддаленым рэжыме — хлопчыкі і дзяўчынкі атрымліваюць

“Не ўстаючы з канапы”, або Маеш сайт — маеш і імпрэзы

відэаўрокі і заданні па тэлефоне, выконваюць іх самастойна ды дасылаюць відэазапісы для выпраўлення памылак і карэкціроўкі кіраўніком.

Да таго ж, напярэдадні Дня Перамогі ў Лідзе стартаваў літаратурна-патры-

Як бачна, стварэнне ўласнага сайта сёння — не прыхамаць, а надзённая патрэба, пра што ўжо не раз згадвала і нагадвала ў сваіх матэрыялах “К”. Відэаважна, што тыя ўстановы, якія паспелі стварыць свае віртуальныя старонкі

мерапрыемстваў са школай, — адзначае Алена Анташук. — Так, з пачатку года прайшлі канцэрт-справаздача “Зямля бацькоўская, святая”, часціна паведамленняў “3 гісторыі Пінскага раёна”, тэматычная гадзіна “Героі жывуць побач” ды многія іншыя.

Дадам, што ў Пінскім раёне, акрамя традыцыйных бібліятэк, дзейнічаюць і спецыялізаваныя: напрыклад, Дамашыцкая бібліятэка сямейнага чытання, Лапацінская бібліятэка-музей Аляксандра Блока, Азарыцкая бібліятэка народнай медыцыны ды іншыя. Такім чынам, сельскія бібліятэкі Піншчыны не проста з’яўляюцца культурнымі цэнтрамі сваіх паселішчаў, а і маюць свае адметныя кірункі дзейнасці, непадобныя да іншых “кніжніц” вобласці.

А вось чарговы ліст з Гродзеншчыны. Пра дзейнасць свайго калектыву нам расказала кіраўнік узорнага ансамбля народных інструментаў “Калінка” Свіслацкай дзіцячай школы мастацтваў Таццяна Вайцяхоўская.

— Музыкальная калектывная творчасць — гэта вельмі цікава і захапляльна, асабліва для дзяцей, — адзначае на самым пачатку свайго ліста Таццяна Вайцяхоўская. — Не кожнае дзіця можа праявіць сябе ў сольным выкананні. А калі каманда, група музыкантаў, хай яшчэ зусім юных, робіць адну агульную справу, ствараючы музычны вобраз творца — гэта грандыёзна, гэта як класіфікацыя карціну з пазлаў, дзе кожная дэталі наві-

на быць сапраўды на сваім месцы!

Калектыву, піша кіраўнік “Калінкі”, быў створаны яшчэ ў 2006 годзе, яго ўдзельнікі — навучэнцы і выкладчыкі Свіслацкай ДШМ. Інструментальны склад застаецца з тых часоў нязменным: цымбалы, домры, баяны, балалайка-кантрабас, флейта, фартэпіяна і ўдарныя інструменты. Рэпертуар — інструментальныя апрацоўкі народных мелодый, песень розных этнічных рэгіёнаў Беларусі, п’есы беларускіх, рускіх, еўрапейскіх кампазітараў.

За дасягнутыя поспехі ў развіцці аматарскай мастацкай творчасці, папулярнасцю нацыянальных культурных традыцый, высокі мастацкі ўзровень і актыўную канцэртную дзейнасць у 2015 годзе ансамблю народных інструментаў “Калінка” было прысвоена ганаровае званне “Узорны аматарскі калектыву Рэспублікі Беларусь”.

Ансамбль з’яўляецца дыпламантам, лаўрэатам, гран-прызёрам міжнародных, рэспубліканскіх, абласных, рэгіянальных конкурсаў і фестывалю, прымае актыўны ўдзел у школьных, раённых і абласных святочных канцэртных мерапрыемствах. Толькі за апошнія два гады “Калінка” была абвешчана лаўрэатам I ступені II Адкрытага рэспубліканскага творчага фестывалю-конкурсу “Талісман удачы” (Мінск), Залатым дыпламантам, а таксама ўладальнікам Кубка Мэра горада Супрасль IV Міжнароднага Фестывалю Маладых Талентаў “PolshaPrivet”

Старонка марафон-акцыі “На всю оставшуюся жизнь” на сайце Палаца культуры Ліды.

ятычны марафон-акцыя “На всю оставшуюся жизнь”. У яго рамках вядзецца відэазапіс выступленняў удзельнікаў творчых калектываў устаноў. Пасля з гэтага матэрыялу будуць сфарміраваны сімвалічныя 75 відэаролікаў. Лепшыя выканаўцы стануць удзельнікамі тэматычных мерапрыемстваў да 75-годдзя Вялікай Перамогі. Марафон-акцыя падтрымалі не толькі супрацоўнікі і ўдзельнікі клубных фарміраванняў устаноў, але і прафесійныя артысты, вядучыя і жыхары Лідчыны.

Без увагі не засталася і абласная акцыя “Зорка герояў”. У фае Палаца культуры ўсталявана аднайменная фотазона-інсталяцыя, на якой размешчаны фотаздымкі ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны — знакамітых ветэранаў-землякоў. Акрамя таго, калектыву Палаца культуры далучыўся да абласной інтэрнэт-эстафеты “Галасы Перамогі”.

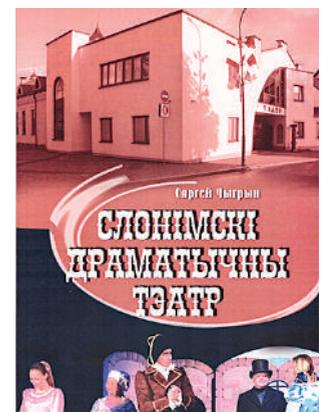
ў Сеціве, апынуліся сёння ў выйгрышы. Так што пасля таго, як каранавірусная эпідэмія сыдзе, падобных інтэрнэт-парталаў на культурную тэматыку ў беларускім сегменце інтэрнэту, мяркую, значна паболее.

АД ПІНСКА ДА СВІСЛАЧЫ

Дырэктар Пінскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Яўгеніі Янішчыц Алена Анташук, з якой мы, дарэчы, ужо не першы год знаёмы, расказала ў лісце да “К” аб працы адной з бібліятэк сістэмы — сельскай бібліятэкі вёскі Калаўравічы.

Узначальвае ўстанову Алена Марчук. Сама бібліятэка месціцца ў будынку мясцовай сярэдняй школы, у фондах налічваецца звыш 6,5 тысячы экзэмпляраў бібліятэчных дакументаў ды 11 назваў перыядычных выданняў.

— Характэрная асаблівасць бібліятэкі — правядзенне сумесных

прывечаную гістарычнаму шляху развіцця тэатральнага мастацтва на Слонімічыне, пачынаючы з часоў Льва Саньгі.

Арыгінальная кніга Сяргея Чыгрына “Слоніўскі драматычны тэатр” — гэта фотаальбом тэатра. З 1 студзеня 1990 года ў райцэнтры, як вядома, існуе Слоніўскі драматычны тэатр. Пра яго і распавёў Сяргей Чыгрын. Найперш, гэта гісторыя тэатра ў фотаздымках: у кнізе апублікаваны сцэны са спектакляў, лепшыя афішы да імпрэз, фотаздымкі артыстаў і рэжысёраў... Атрымаўся, можна сказаць, своеасаблівы гістарычны папярковы дакумент-справаздача тэатра за 30 гадоў свайго існавання.

Напрыканцы нашага традыцыйнага агляду пісем хачу, зноў жа па традыцыі, пажадаць усім чытачам “К”, усім супрацоўнікам сферы культуры Беларусі не толькі творчага імпульсу, але і моцнага здароўя. І нагадаць усім, што мы, як і заўжды, чакаем вашых лістоў пра рэальныя і віртуальныя падзеі культурнага жыцця краіны ў сваёй рэдакцыйнай пошце па адрасе kultura@tut.by.

Як гэта ні парадкальна, але кніга ў часы пандэміі здольная ператварыцца з крыніцы ўсяго самага прыгожага і здоровага ў пераносчыка заразы. І каб падобнага не адбылося, работнікі нашых кніжніц распачалі пэўныя крокі. Якія? Давайце даведаемся аб тым з першых вуснаў.

Алег КЛИМАЎ

Вольга ТАНАНА, бібліятэкар Дунілавіцкай сельскай бібліятэкі аграгарадка унілавічы Пастаўскага раёна Віцебскай вобласці:

— Да канца года па плане кнігавыдача бібліятэкі павінна склаці шэсць тысяч асобнікаў друкаванай прадукцыі, а наведванне — 2800 чалавек. Канешне, каранавірус спрабуе “ўмяшацца” ў гэтую арыфметыку, але, упэўнена, патрэбных паказчыкаў мы даможамся. Наогул наш фонд складае 8097 найменняў асобнікаў, запісана ў кніжніцы 310 чытачоў. У дзень у сярэднім, да з’яўлення васьмі гэтай інфекцыі, за літаратурай прыходзіла сем — восем дарослых і пяць дзяцей. Сярод пісьменнікаў найбольшым попытам карыс-

шу наведвальнікаў, каб таксама прыходзілі ў масках. І каб трымалі дыстанцыю! Пасля здачы прачытанай літаратуры яна абавязкова апрацоўваецца антысептыкам. Праўда, колькасць чытачоў цяпер значна зменшылася...

Марыя САБАЙДА, бібліятэкар Руднянскай сельскай бібліятэкі аграгарадка Рудня Мазырскага раёна Гомельскай вобласці:

з распаўсюджваннем каранавіруса наведвальнасць упала досыць моцна. Дзеці практычна перасталі прыходзіць, а тыя, што з’яўляюцца (гадоў 14 — 15-ці), вельмі хутка нешта прагортваюць і сыходзяць. Усю літаратуру, якая здаецца, апрацоўваем антысептыкам, двойчы ў дзень — вільготная ўборка памяшкання. Маскі, пальчаткі — усё ёсць у наяўнасці. А мерапрыемства, якое планавалі правесці сумесна з клубам аграгарадка 9-га Мая, адбудзецца нягледзячы ні на што! Яно будзе не такім масавым, аднак дзень гэты адзначым абавязкова!

Алена СЫАНТОВІЧ, загадчыца Гождскай сельскай бібліятэкі аграгарадка Гожа Гродзенскага раёна:

— Кажучы пра тыя акцыі, што прайшлі ў нас нядаўна, адзначу

на ў бібліятэцы 360, а да канца года павінны даць 600! Так-так! І дадзім, хоць цяпер наведванне дзесьці напалову знізілася. У гадавых планах па ім — 12 тысяч, па кнігавыдачы — 15 тысяч асобнікаў. Справімся!

Іраіда СТРОМАК, бібліятэкар Цяпленскай сельскай бібліятэкі аграгарадка Цяплень Уздзенскага раёна Мінскай вобласці:

тысяч асобнікаў кніг. Ну, а калі зноў вярнуцца да праблемы інфекцыі, то і сродкамі абароны ад яе — маскамі, пальчаткамі — мы забяспечаны.

Галіна КУНЦЭВІЧ, бібліятэкар Сінкевіцкай сельскай бібліятэкі аграгарадка Сінкевічы Лунінецкага раёна Брэскай вобласці:

— Як мы перабудавалі сваю працу падчас распаўсюджвання каранавіруса? Людзі могуць патэлефанаваць нам, замовіць патрэбную літаратуру і яна будзе дастаўлена. Раз на тыдзень я прыходжу ў дзіцячы сад, у яго медыцынскім кабінэце збіраюцца работнікі ўстановы, заходзяць па чарзе ў пакой і я выдаю ім кнігі, часопісы. Звычайна выхавальнікі на групу бяруць 10 — 15 пэўных асобнікаў. Арганізаваныя наведванні школьнікамі бібліятэкі,

Дыстанцыя і маска — чытву не перашкода

Хто ў сельскай мясцовасці ў лідарах кнігавыдачы?

— Чамусьці так атрымалася, што сярод акцый бібліятэкі, якія запомніліся жыхарам нашага аграгарадка за апошні час, дзве маюць дачыненне да фотасправы. Першая — “Фатаграфія з любімай кнігай у незвычайным месцы”: дзе толькі дзеткі ні здымаліся — і ў кніжніцы, і пад ложкам, і на ложку, і на стале! Колькі весялосці было, калі дзяўчынкі і хлопчыкі разглядалі гэтыя кадры! А лепшыя аўтары — іх вызначалі ўсе ўдзельнікі конкурсу — атрымалі заслужаныя ўзнагароды. Другую праводзілі сумесна з Мазырскай цэнтральнай раённай бібліятэкай імя Пушкіна, яна называлася “Спыніся і здзівіся роднай прыродзе”, а на конкурс прымаліся фотаработы, звязаныя з экалогіяй. А для дзяцей ва ўстанове дзейнічае гурток “Планета Kids” — вольнага часу, дзе мы спяваем, танчым, арганізуюем віктарыны. Але сярод наведвальнікаў бібліятэкі больш людзей пенсійнага ўзросту, цікавасць да папулярнай літаратуры ў падлеткаў пачынае знікаць дзесьці з шостага класа. Запісана ў нас 300 чалавек, да канца года павінны павялічыць гэты лік на 50 чытачоў. Кнігавыдача запланаваная ў аб’ёме шасці тысяч асобнікаў, наведванне — чатырох тысяч. Калі казаць менавіта аб кнігах, то наш фонд складае больш за дзве тысячы асобнікаў. У дзень прыходзіць... удакладню, прыходзіла парадку трыццаці чалавек. Што ахвотней за ўсё бяруць? Дарослыя, з нашых, — Канстанціна Нілава, Тамару Лісіцкую, Наталлю Батракову, Святлану Алексіевіч. Дзеці — усю запар забавляльную літаратуру, яркія часопісы. Акрамя Рудні, абслугоўваем вёскі Стараселле, Ляхаўцы, Малы Бокі і пасёлак Дружба. У сувязі

“Чытаем кнігі пра вайну” — відэапрэзентацыю твораў Івана Шамякіна, і слайдпрэзентацыю “Памяць на паперы” — дзіцячых малюнкаў, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне. Наогул, зараз усе мерапрыемствы стараемся перавесці ў анлайн-рэжым. “Жывыя” праекты, імпрэзы адклалі на будучыню. Літаратуру, якая вяртаецца, натуральна, праціраем сурвэткамі, змочанымі ў антысептыках. І кожныя дзве гадзіны ў кніжніцы праводзіцца вільготная ўборка. Пастаянныя чытачы, вядома, цяжка перажываюць гэтыя тыдні. Як і ўдзельнікі аматарскага аб’яднання “Берагіня”, з якім мы праводзім мерапрыемствы, звязаныя з нейкімі святамі — збіраемся, гутарым пра іх, ладзім розныя выставы, п’ем гарбату. Асноўны ж наш чытач — 30 — 50-гадовыя людзі, у навуэнцаў 8 — 11-х класаў і ў таго, каму гадоў да 25-ці, папулярная літаратура не вельмі папулярная. Але што я заўважыла! У 2020-м як ніколі раней нарахвалі ідуць творы Якуба Коласа, прычым усе-усе! Быкаў, Алексіевіч, Батракова — таксама ў лідарах запытаў. А яшчэ сучасныя жаночыя раманы і сучасныя дэтэктыўныя беларускія аўтары. У дзень да нас да нядаўняга часу зазірала чалавек 30 — 40. Запіса-

— Вірус вірусам, аднак пастаянныя чытачы як прыходзілі ў бібліятэку, так і прыходзяць: два, чатыры чалавекі ў дзень, але яны ёсць. Дзяцей, канешне, стала менш, мамы іх за кнігамі ідуць. Ды часам я каго-небудзь з дзяцей на вуліцы сустрачу, сама кнігу прапаную. Выданні праціраем сурвэткамі, што змочаныя ў антысептыках, як жа без гэтага. Мерапрыемстваў наогул мы праводзім шмат, аднак цяпер яны — на аддаленасці. Аплікацыі для конкурсу “Снегіры на дрэве” хлапчкі і дзяўчынкі рабілі па хатах, я потым іх сабрала, правяла выставу і падшыла работы ў тэчку. Такім жа чынам, па дамах, дзеткі выраблялі закладкі для кніг, удзельнічаючы ў конкурсе “Гісторыя закладкі”. На май запланаванае не адмяняем, а карэктую. 9-га ля клуба пройдзе мітынг. Натуральна, людзей будуць прасіць выконваць сацыяльную дыстанцыю, а мы для акцыі рыхтуем фотавыставу “Па дарогах вайны нашы ішлі зямлякі”. Да Міжнароднага дня сямяў і думалі правесці гульнявую праграму “Сям’я — гэта важна, сям’я — гэта складана”, але цяпер вырашана замест яе арганізаваць конкурс малюнкаў на тэму “Як вы ўяўляеце сваю сям’ю”. А гадзіна бяспекі “Дарожны знак табе не вораг”, на які хацелі сабраць дзяцей, ператварыцца ў анкетаванне па пытанні бяспекі дарожнага руху. Дзеючы пры кніжніцы дзіцячы клуб “Чамучка”, што прымае актыўны ўдзел практычна ва ўсіх нашых імпрэзах, зараз пераведзены на анлайн-працу. А ўсяго ў бібліятэцы запісана 140 чалавек (на канец года іх павінна быць 200, прырост забяспечым за кошт “дачнікаў” і школьнікаў, якія будуць знаходзіцца на вакацыях). Да іх паслуг — бібліятэчны фонд, ён налічвае пяць

як гэта было раней па суботах, цяпер адмененыя. Працуем з навучэнцамі ў індывідуальным парадку — усё ж такі дзеці, падлеткі хоць і ў малой колькасці, але кніжніцу не забываюць. Усе мерапрыемствы пераведзены ў анлайн-рэжым, будзь тое агляды навінак, тэматычныя імпрэзы і да таго падобнае. Або акцыя, што праходзіць зараз, — “Вершы аб вайне”, арганізаваная Лунінецкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмай, калі наведвальнікі такіх устаноў, як наша, чытаюць свае любімыя творы аб Вялікай Айчыннай вайне, і іх выступы выкладваюцца на сайце ЦБС. Дарэчы, усе тыя, хто прыходзіць у кніжніцу і пакідае яе, у абавязковым парадку павінны апрацоўваць рукі антысептыкам. Чытачоў у нас 520 чалавек, найбольш актыўныя катэгорыі — школьнікі і людзі пенсійнага ўзросту. Вялікім попытам карыстаецца беларускамоўная літаратура, сярод айчынных аўтараў — Колас, Купала, Караткевіч, Быкаў, Алесь Адамовіч, Рублеўская, Алексіевіч. Бібліятэчны ж фонд складае каля дваццаці тысяч найменняў. Да таго, як было прынята рашэнне аб прыпыненні масавых мерапрыемстваў, мы паспелі — хай і на працягу аднаго дня — правесці Тыдзень дзіцячай кнігі. На жаль, пакуль не дзейнічае і дзіцячае экалагічнае аматарскае аб’яднанне “Лесавік”...

таюцца творы такіх аўтараў, як Кацярына Шашкова, Дар’я Данцова, Таццяна Усцінава — гэткае чытво. З нашых першым назаву Мікалая Чаргінца. На жаль, не вельмі добра ідзе беларуская класіка. Нават у школьнікаў, якія ў асноўным задавальваюцца толькі тым, што праходзяць на ўроках. Спрабуем папулярна заваць айчынныя аўтары — праз тыя ж выставы кніг, спачатку цікавасць да іх з’яўляецца, аднак потым неяк усё згасае. Але такую дзейнасць не спыняем! У зону абслугоўвання ўстановы ўваходзіць вёска Сяргеевічы, прыводжу замоўленую літаратуру яшчэ і ў вёску Пятровічы. Пры бібліятэцы працуе экалагічнае аматарскае аб’яднанне “Крынічка” для вучняў 2 — 9-х класаў. Да 75-годдзя Перамогі рыхтуем выставу твораў аб Вялікай Айчыннай вайне. Хоць і невялікімі групамі, але гэтую вялікую, святую для людзей падзею, мы адзначым, падрыхтаваўшы адпаведную тэматычную экспазіцыю. Натуральна, правядзенне масавых мерапрыемстваў у сценах кніжніцы зараз адменена, як і шэраг бягучых імпрэз — на кшталт выстаў па здаровым ладзе жыцця — яны ў нас праводзяцца рэгулярна. А ад віруса, вядома, засцерагаем. Я працую ў масцы і пальчатках, пра-

У.Ф. Луцэвіч. 1943 год.

Літаральна праз пару тыдняў, 18 мая, акурат у Міжнародны дзень музеяў, спюніцца шэсць дзясяткаў гадоў з таго часу, як гасцінна расчыніў дзверы для наведвальнікаў добра вядомы сучаснікам будынак, дзе месціцца адна са старэйшых культурных устаноў Беларусі — Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы. Але самая першая яго экспазіцыя запрацавала адразу праз некалькі месяцаў пасля Перамогі — 20 верасня 1945-га. Амаль за семдзясят пяць гадоў існавання ў музеі сабрана ўнікальная калекцыя сапраўдных рарытэтаў: захоўваюцца рукапісы паэта і яго асабістыя рэчы, узноўлены мемарыяльныя пакоі, экспанаты ў залах распавядаюць пра жыццё і творчасць Песняра. Сёння ў фондах музея налічваецца 42 602 музейных прадмета, якія ўваходзяць у склад 22 калекцый.

У. Луцэвіч (у цэнтры) з беларускімі пісьменнікамі і першымі супрацоўнікамі музея. Злева направа: П. Пестрак, А. Александровіч, В. Таўлай, Я. Брыль, жонка В. Таўлая, А. Бачыла. 1946 год.

Незабыўная цёця Уладззя...

“Сабраць усё, што можна, аб Купалу — гэта наш абавязак перад гісторыяй”, — пісала жонка паэта Уладзіслава Францаўна Луцэвіч, стваральнік і першы дырэктар музея. “Купаліха” або “цёця Уладззя” — так яе ласкава называлі знаёмыя. Запаволенай, абьякавай ці сумнай яе ніколі не бачылі. Яна смяялася гарэзліва і залівіста, гаварыла з імпрэтам, радалася чужым поспехам, ажно іскрылася, а людскія беды станавіліся ейнымі клопатамі. Адметнай рысай характару Уладзіславы Францаўны была экспансіўнасць, якая перайшла ёй у спадчыну ад маці Эміліі Манэ. Нягледзячы на рангі і пасады жонка паэта гаварыла ў вочы тое, што думала. Калі гэтаму здзіўляліся, яна адказвала: “Мая маці была французжанка, яны ж усе экспансіўныя”. Уладзіслава Францаўна заўсёды была ў няспынным жыццёвым гарэні, што дапамагло ёй у справе стварэння музея Янкі Купалы, які плённа працуе ўжо сем з паловай дзесяцігоддзяў.

У вайну загінуў сямейны архіў Івана Луцэвіча, таму стварэнне музея ішло разам з вялікай збіральніцкай, навуковай і арганізатарскай працай. Уладзіслава Францаўна па крупінках вышуквала ўсё, што магло б стаць экспанатам музея ці матэрыялам для фондаў. Па кніжачцы, па старонцы, па здымку збірала паплекніца паэта дарагія яе сэрцу рэліквіі. Для набывання экспанатаў дырэктар музея не шкадавала і асабістых сродкаў. Пісьменнік і адзін з першых супрацоўнікаў музея Я. Крамко ўзгадваў: “Яна купляла ўсе карціны і скульптуры, калі яны датычылі Янкі Купалы... Яна купляла ўсе кнігі, у якіх сутракалася імя Песняра”. Уладзіслава Францаўна знаходзіла энтузіястаў, улюбёных у творчасць Купалы. Шукала тых, хто быў у іх у доме і добра ведаў Купалу, прасіла напісаць успаміны.

Менавіта Уладзіславай Францаўнай Луцэвіч былі зроблены ўсе магчымыя захады, каб рукапісы Янкі Купалы вярнуліся на

радзіму. За вельмі кароткі тэрмін удалося сабраць многае: выданні на розных мовах, рукапісы і выступленні паэта на з’ездах, пленумах, мітынгах, асабліва фотаздымкі, лісты, аўтографы, успаміны пра паэта, творы Янкі Купалы, пакладзеныя на музыку, урадавыя пастановы СССР і БССР, што тычыліся ўшанавання памяці паэта, і іншае.

Некалькі адрасоў давалася змяніць музею Янкі Купалы, пакуль ён атрымаў пастаянную прапіску. Спачатку ўстанова размяшчалася ў будынку Дома прафсаюзаў на плошчы Свабоды, 23, дзе 20 верасня 1945 года ў дзвюх залах адкрылася першая выстаўка пра жыццё і творчасць Янкі Купалы.

Праз пяць гадоў музей Песняра пераехаў у будынак Саюза пісьменнікаў БССР па вуліцы Энгельса, 9, дзе экспазіцыя адкрылася ў пяці залах цокальнага паверха. У першай стацыянарнай экспазіцыі, якая была створана пад кіраўніцтвам Уладзіславы Луцэвіч, навукоўцы імкнуліся паказаць усе тыя матэрыялы пра Янку Купалу, што былі знойдзены і сабраны ў час вайны і ў першыя пасляваенныя гады.

Збіральніцкая і навукова-даследчая работа першых супрацоўнікаў музея адбывалася ў вельмі складаных умовах. Але тыя, каму пашчасціла працаваць з Уладзіславай Францаўнай, вельмі цёпла ўспаміналі пра яе. Паэт, адзін з першых супрацоўнікаў музея Іван Курбека пісаў: “Шанавалі мы, музейцы-купалаўцы, свайго дырэктара — Уладзіславу Францаўну, цёцю Уладзю... Яна турбавалася за кожнага з нас. Магла ўлагодзіць і заспакоіць, калі надараліся непрыемнасці. Гэта ж і зусім чужым людзям спрыяла. Нездарма займела такое свойскае, пашчотнае імя — цёця Уладззя”.

Уладзіслава Францаўна сама прымала наведвальнікаў, заўсёды першая ішла насустрач, першая працягвала руку, задавала пытанні, любіла праводзіць экскурсіі, падрабязна расказваючы пра

Уладзіслава Луцэвіч і Паўліна Мядзёлка ў Літаратурным музеі Янкі Купалы. 1957 год.

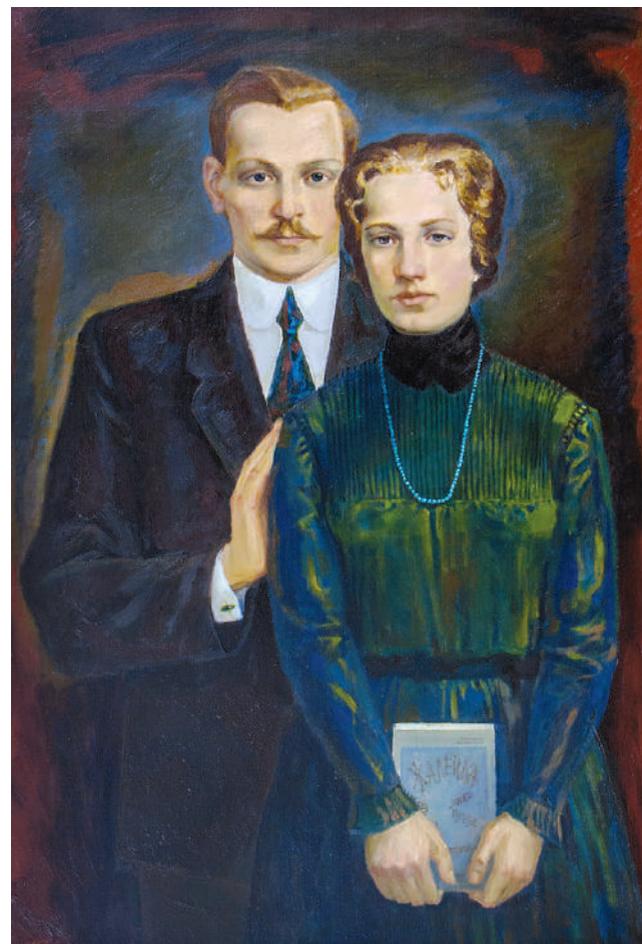

З групай пісьменнікаў. Вязьніка. 1949 год.

кожны экспанат. Простая і таварыская, яна ўмела разумець і цаніць людзей. З ёй заўсёды было цікава. Няўрымслівая, гаваркая, жыццярадасная... “Пра выключную абаяльнасць Уладзіславы Францаўны гаварылі ўсе, хто хоць аднойчы з ёй сустракаўся. Дзе б яна ні была, куды б ні ездзіла... усюды яна зачароўвала людзей сваёй веселасцю, энергіяй, душэўнай прыгажосцю...”, — успамінала пляменніца Янкі Купалы Ядвіга Раманоўская.

Экспазіцыя дзейнічала ў 1951 — 1959 гадах і дасягнула сваёй галоўнай мэты: у культурнае жыццё

рэспублікі і яе сталіцы трывала ўвайшло ўсведамленне аб нараджэнні і дзейнасці Літаратурнага музея Янкі Купалы. “У гэты яшчэ невялікі ў той час музей, як на агенчык у непагодную ноч, ішлі мінчане. Нельга было прайсці міма і не зайсці да цёці Уладзі, не пакланіцца памяці беларускага Песняра. Для Уладзіславы Францаўны кожны наведвальнік быў жаданым госцем. Ішлі не толькі ў музей, ішлі да яе — ветлівай, добрай, горача заклапочанай тым, каб Янкава слова пашыралася ў народзе”, — адзначала бібліяграф, літаратурнаўца Ніна Ватацы.

Міхаіл Савіцкі. Янка Купала з Уладзіславай Станкевіч (Луцэвіч).

Неўзабаве ўзнікла пытанне аб узвядзенні асобнага будынка для музея. Ён быў пабудаваны ў цэнтры Мінска дзякуючы неверагоднай энергіі Уладзіславы Францаўны ў 1959 годзе — амаль на тым самым месцы, дзе калісьці стаяў аднапавярховы драўляны дом, у якім сям’я Луцэвічаў пражыла з 1927 па 1941 гады.

Будаўніцтва музея, а таксама стварэнне экспазіцыі аб жыцці і творчасці народнага Песняра Беларусі, якая размясцілася ў 12 залах, праходзіла пад непасрэдным кіраўніцтвам Уладзіславы Луцэвіч. “Яна спрачалася з архітэктарамі і будаўнікамі, “выбівала” патрэбныя матэрыялы, бо тады, у разбураным Мінску, не так лёгка было здабыць неабходнае, яна была прарабам і суровым кантралёрам па якасці і нахняла будаўнікоў рабіць як найлепш...”, — узгадваў паэт Сяргей Грахоўскі.

Да падбору супрацоўнікаў у музей Уладзіслава Францаўна падыходзіла вельмі прыдзірліва. Магчыма, гэтаму садзейнічала тое, што з самага пачатку

ў яе працавалі такія цудоўныя людзі, як Алеся Іванаўна Александровіч і Валянцін Паўлавіч Таўлай, да якіх Уладзіслава Францаўна ставілася з вялікай любоўю і павагай. У розныя гады ў музеі працавалі: Надзея Вітушка, Іосіф Жыдовіч, Янка Шароўскі, Лілія Копач, Яніна Прыбыткова, Тамара Тарасава, Ядвіга Раманоўская, Жанна Дапкюнас, Алеся Есакоў, Алеся Бажко, Уладзімір Юрэвіч і многія, многія іншыя.

Уладзіслава Францаўна любіла паўтараць: “Мы будзем жыць колькі захацям”. На жаль, гэтаму не дадзена было спраўдзіцца: у лютым 1960 года яна пайшла з жыцця, не дажыўшы літаральна пару месяцаў да спаўнення сваёй мары — адкрыцця музея Янкі Купалы ў новым будынку, якое адбылося ва ўрачыстай абстаноўцы 18 мая 1960 года.

Пушта і сцюдзёна стала кожнаму, хто ведаў, хто хоць раз адчуў цеплыню ласкавае рукі цёці Уладзі, Купаліхі, Уладзіславы Францаўны. Але яна засталася назаўсёды ў Купала-

У кабінцеце Янкі Купалы. 1930 — 1941 гады.

З Яўгенам Крамко. Мінск. Да 1960 года.
Фота прадастаўлены музеем.

вым доме, у яго атмасферы, у кожнай драбніцы, у вершах Янкі Купалы, у нашай памяці і сэрцах. Увекавечыць памяць мужа — у гэтым быў сэнс яе жыцця. Адночы з нястоеным болем яна сказала Сяргею Грахоўскаму: “Каб я тады паехала з Янкам у Маскву, не трэба было б рабіць і музея. Ён быў бы з намі”.

У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы побач з вялікім паэтам прысутнічае і вобраз яго жонкі Уладзіславы Францаўны. У кожным дакуменце, фотаздымку, у кожным экспанасе — яе душа, яе сэрца. “Штодня музей Янкі Купалы наведваюць людзі, праходзяць па яго залах, знаёмяцца з неўміручай спадчынай паэта. І заўсёды побач з ім нябачна ідзе яна, незабыўная цёця Уладзя. Яна назаўсёды пасялілася ў Доме Купалы. Верны друг, памочнік і дарадчык вялікага Песняра, яна пражыла жыццё як

песню, песню вернасці вялікаму паэту”, — напісала адна з першых супрацоўніц музея Т.С. Тарасава.

Урад Беларусі высока ацаніў плённую дзейнасць Уладзіславы Луцэвіч. Яна была ўзнагароджана двума ордэнамі “Знак пашаны”, медалямі, граматамі, а ў 1959 годзе ёй было нададзена ганаровае званне “Заслужаны дзеяч культуры БССР”. У нацыянальнай скарбніцы культуры яе імя займае асаблівае месца: яна стварыла грандыёзны помнік паэту — музей! Радкі Анатоля Астрэйкі ярка праецыруюцца на нашы адносіны да яго: “Усё сабранана ў доме тым, // Што дарагім было Купалу, // Што сэрцам дорага людскім, // Што скарбам для народа стала.”

Дзіяна ФІЛІПОВІЧ,
вядучы навуковы
супрацоўнік Дзяржаўнага
літаратурнага музея
Янкі Купалы

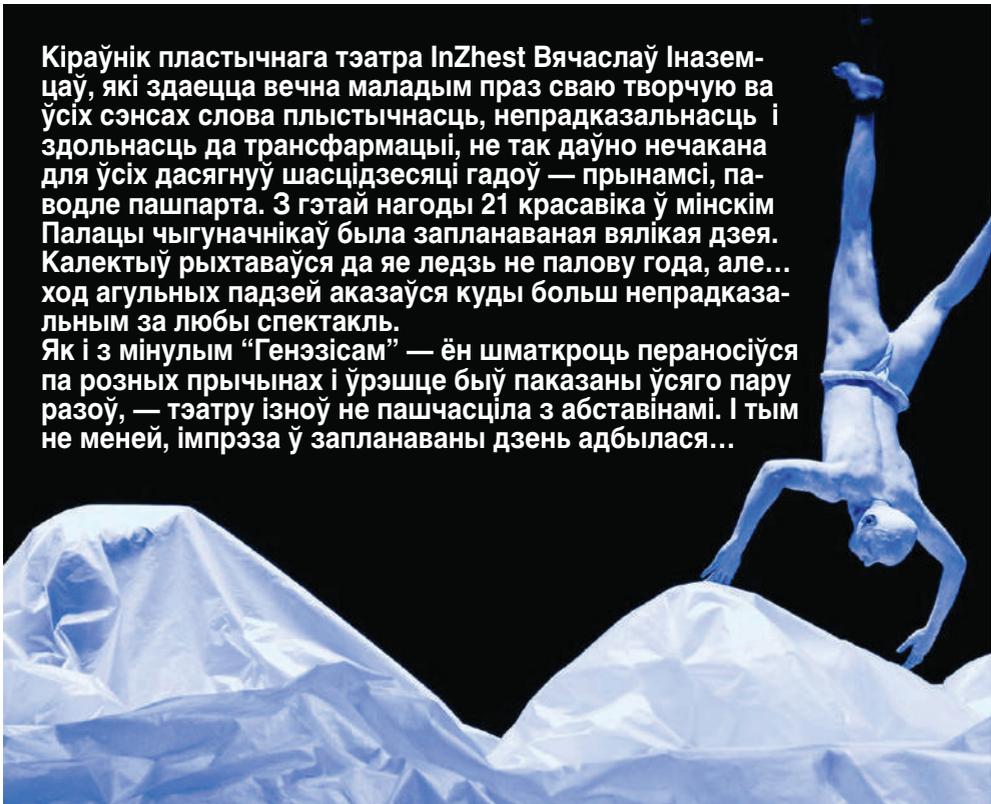
■ Для даведкі:

Нарадзілася Уладзіслава Станкевіч 25 снежня 1891 года ў вёсцы Вішнева Валожынскага раёна ў сям’і Франца і Эміліі Станкевічаў. У 1906 годзе скончыла экстарнам Віленскую гімназію, у 1908 двухгадоваыя педагогічныя курсы ў Варшаве. З 1908 года працавала выхавацелькай дзіцячага прытулку ў Вільні. 23 студзеня 1916 года павянчалася ў Маскоўскім Петрапаўлаўскім касцёле з Іванам Дамінікавічам Луцэвічам. З 1919 года жыла ў Мінску, працавала ў дзіцячым ачагу № 8 выхавацелькай, а затым і загадчыцай. Па ўспамінах М.Сеўрука, Уладзіслава Францаўна, як родная маці, як дбалы і ўмелы кіраўнік акружала сваімі клопатамі дзетак. У працы з дзецьмі “цёця Уладзя” заўсёды звярталася да самабытных ўзораў беларускай народнай культуры.

Эмбіентны перформанс як план “Б”

Юбілей у прапанаваных абставінах

Кіраўнік пластычнага тэатра InZhest Вячаслаў Іназемцаў, які здаецца вечна маладым праз сваю творчую ва ўсіх сэнсах слова плыстычнасць, непрадказальнасць і здольнасць да трансфармацыі, не так даўно нечакана для ўсіх дасягнуў шасцідзесяці гадоў — прынамсі, паводле пашпарта. З гэтай нагоды 21 красавіка ў мінскім Палацы чыгуначнікаў была запланаваная вялікая дзея. Калектыў рыхтаваўся да яе ледзь не палову года, але... ход агульных падзей аказаўся куды больш непрадказальным за любы спектакль. Як і з мінулым “Генэзісам” — ён шматкроць пераносіўся па розных прычынах і ўрэшце быў паказаны ўсяго пару разоў, — тэатру ізноў не пашчасціла з абставінамі. І тым не меней, імпрэза ў запланаваны дзень адбылася...

Ілья СВІРЫН

— Зразумела, мер перасцярогі прытрымлівацца неабходна, але гэта не значыць, што трэба скласці рукі і нічога не рабіць, — кажа Вячаслаў Іназемцаў. — Эпідэміі бывалі і куды больш жорсткімі — скажам, тая ж “іспанка” ў пачатку XX стагоддзя. Але ж ход мастацкага працэсу яна не спыніла.

З пункту гледжання бяспекі публікі, усё было належным чынам прадумана. Зала Палаца чыгуначнікаў змяшчае амаль 800 чалавек, але ў продаж паступіла толькі 200 квіткаў. Ды і тыя па зразумелай прычыне ўсе не разышліся — што аўтаматычна забяспечвала сацыяльную дыстанцыю.

Здавалася, у халодным і спусцелым палацы нічога не можа адбыцца па вызначэнні. І каб заслона ў той вечар не ўзнялася — думаецца, ніхто б не здзівіўся, зважаючы на агульную не надта аптымістычную атмасферу. Але раптам святло згаслае...

50-годдзе Іназемцава адзначалася ў той самай зале пры аншлагу. Грандыёзны палімпсест “Доступ да цела” ўражаваў размахам і эклектычнасцю. Праз дзесяць гадоў тэатр намерыўся яго паўтарыць. Але пазня таго, як паадмяня-

ліся ўсе замежныя гасролі, якія павінны былі стварыць своеасабліваю “падушку бяспекі” (паказ спектакляў у Мінску нярэдка бывае для тэатра стратным), было вырашана скарыстацца планам Б.

— Я ўжо ўнутрана рыхтаваўся выступаць адзін, — кажа Вячаслаў Іназемцаў. — Але ўрэшце прыкладна палова трупы пагадзілася пайсці на рызык і ўзяць удзел у гэтай дзеі. За што ёй вялікі дзякуй.

“Х-традыцыя” — гэта серыя перформансаў “ІнЖэста”, якія тэатр ставіць у розных лакацыях, зазвычай у рамках “зборных” імпрэзаў. То-бок, у прапанаваных абставінах: ідэйных, прасторавых і тэхнічных. У іх трэба ўплісчыцца ды выкарыстаць на ўласную карысць. Для калектыву, які любіць маштабнасць, вынаходлівасць, экстрэмальнасць, гэта свайго кшталту выклік. І кожнага разу ён спраўляецца, выдаючы, па сутнасці, паўнаватасны міні-спектакль — які, на жаль, зазвычай больш не паўтараецца.

Гэтым разам дзея пачынаецца з эфектнай сцэны, якую можна лічыць “негатывам” вядомага іканаграфічнага сюжэта Узнясення: постаць апускаецца долу галавой уніз з вышээ-

ных каласнікоў. А ўнізе ўжо віруе мора, населяе нейкімі прывіднымі паўіснымі постацямі — уласна, такімі яны застаюцца да канца, так і не набыўшы нейкую больш выразную экзітэнцыю.

У цэнтры ўвагі — фігура самога Іназемцава. Апошнім часам ён удзельнічае ў сваіх спектаклях рэдка, абмяжоўваючыся роляй рэжысёра. Але з нагоды юбілею ўсё ж зрабіў выключэнне. Мяккая павольная пластыка спараджала гіпнатычны эфект — разам з гукавой інсталляцыяй, прысвечанай навадненню ў Галандыі. Перформанс атрымаўся ва ўсіх сэнсах слова эмбіентны. У ім не было разгортвання сюжэта і падзейных калізій — толькі атмасфера.

— Я ніколі не маю дакладнай трактоўкі таго, што мы паказваем, — кажа Іназемцаў. — Але, зразумела, у аснове — нейкія базавыя рэчы: наша жыццё, смерць, памкненні, блуканні... Матыў катастрофы, канешне, таксама прысутнічае. Эпідэмія — выклік прыроды, якая канкуруе з чалавецтвам. Як і герой Пушкіна ў “Піры падчас чумы”, ты задаецца пытаннем, што з гэтым рабіць? Змагацца з прыродай — альбо шукаць гармоніі? Зрэшты, тэатр не абавязаны даваць адказы — хутчэй ён выяўляе эмацыйную рэакцыю на тое, што адбываецца.

...Ці будзе мець працяг каранцінны тэатр, пакуль сказаць цяжка — праз агульную непрадказальнасць ходу падзей. Каб спрагназаваць, што лакдаўн спародзіць новыя сюжэты мастацкіх твораў, да бабкі хадзіць не выпадае. Але цалкам магчыма, што яго вынікам стане і з’яўленне новых фарматаў камунікацыі паміж аўтарам і глядачом — зразумела, праз Сеціва. Вось і сёння ўся тэатральная актыўнасць перакачавала ў віртуальную сферу. Аднак Іназемцаву такі варыянт не па душы:

— Мне ўжо шмат разоў прапаноўвалі зрабіць што-небудзь анлайн. Але я ў той анлайн пакуль не веру. Тэатр — гэта ўсё ж месца сустрэчы. Гэта абмен энергіяй, непасрэдны імпульсы ад чалавека да чалавека. Гэта тое самае, як нашы продкі збіраліся ля вогнішча і разам цюкалі ў бубен, узіраючыся ў зорнае неба. Ніякім Інтэрнэтам такога не заменіш.

Падчас перформанса.

(Працяг. Пачатак у №№ 15 — 17.)

Да Зорыча Шкловам валодали такія сьлыныя вялікакняжацкія роды, як Гаштольды, Хадкевічы, Сіняўскія і Чартарыйскія. Па іроніі лёсу, датай яго заснавання лічыцца 1535 год, калі горад упершыню быў згаданы ў Ніканаўскім летапісе з вельмі сумнай нагоды — рускія войскі князя Васіля Шуйскага яго спалілі. Зрэшты, ёсць яшчэ больш ранняя згадка пра Шклоў — што праўда, тады ён знаходзіўся ў 4 кіламетрах ад сучаснага — у нататках пасла Святой Рымскай імперыі Сігізмунда фон Герберштэйна, якія апісваюць яго дыпламатычную паездку ў Маскву ў 1520 годзе. Адпаведна, калі верыць гэтым дакументам, сёлета ёсць нагода адзначыць юбілей горада — 500 гадоў!

ШКОЛА АФІЦЭРАЎ

Перакананы халасцяк, Зорыч ніколі не меў намеру ажаніцца — хаця жанчын не цураўся. Сваіх дзяцей у яго не было. І, магчыма, гэтая акалічнасць натхніла яго на праяву выключнай шчодрасці. За ўласныя грошы ён заснаваў Шклоўскую шляхецкую вучэльню для хлопчыкаў з сем'яў зьбяднелых дваран і ветэранаў войнаў.

Кажуць, што ў якасці ўзору Зорыч узяў французскую вайсковую школу ў Брыёне-Шато, у якой, дарэчы, у тыя самыя гады вучыліся Напалеон Банапарт, яго малодшы брат Люсьен і будучы напалеонаўскі “жалезны” маршал Луі Нікола Даву. Адзін з сучаснікаў пісаў пра Зорыча: “*Быў вят ім образец французскі — // военный строй, режим, язык, // но дух царил там чисто русский...*” Але ж невядома, адкуль Зорыч мог атрымаць звесткі пра гэтую школу, якая ўзнікла толькі ў 1776 годзе! Дый у Францыі ён ні разу не быў.

Таму хутчэй за ўсё Зорыч у якасці ўзору ўзяў імператарскі Шляхецкі сухапутны кадэцкі корпус, які быў створаны ў Пецярбургу ў 1732 годзе. Але там, акрамя вайскоўцаў-прапаршчыкаў, рыхтавалі і грамадзянскіх чыноўнікаў — то-бок, ваенныя дысцыпліны не ўваходзілі ў лік прырыятэнтаў. Вядомы дыпламат Сямён Варанцоў (які, дарэчы, быў заўзятым праціўнікам усіх трох падзелаў Рэчы Паспалітай) казаў пра выпускнікоў корпуса, што яны “*гралі камедыі, пісалі вершы, ведалі, словам, усё, акрамя таго, што належыла ведаць афіцэру*”. У Шклове прыныш навучанне быў зусім іншым. Зорыч заснаваў на беларускіх землях першую прыватную гвардзейскую вучэльню, якая выпускала менавіта баявых афіцэраў — як для расійскай арміі, так і для флоту.

Хаця навучальная ўстанова і не называлася вайсковай, але ж мела менавіта такі характар. Складалася яна з эскадрону кавалерыі, які падзяляўся на два ўзводы (кірасірскі і гусарскі), і трох рот пяхоты — дзвюх гренадзёрскіх і адной егерскай. Кожнае падраздзяленне мела сваё абмундзіраванне. Класаў было пяць. Заняткі (пасля мацыёну, сняданку і малітвы) пачыналіся ў шэсць раніцы і працягваліся да васьмі вечара з перапынкамі паміж урокамі і на абед.

“Мудрагеліста тасуецца калода...”

Пакручасты шлях графа Сямёна Зорыча праз Шклоў

АД ФЕХТАВАННЯ ДА МАТЭМАТЫКІ

Датай адкрыцця вучэльні Зорыч абвясціў 24 лістапада 1778 года — дзень імянін Кацярыны II. У хуткім часе лік кадэтаў іх дасягнуў 60-ці. Сярод іх былі 11 беларускіх шляхціцаў, 28 смаленскіх дваран, 15 сербаў, два ўкраінцы, адзін ліфляндзец (мяркуючы па ўсім, латыш), адзін турак, два венгры.

Кадэты дзяліліся на тры катэгорыі. Адны жылі на поўным пансіёне за кошт Зорыча, іншыя мелі паўпансіён, а трэцім аплочвалася толькі вучоба. Сярод выкладчыкаў былі прафесіяналы — пераважна з Германіі і Францыі (у іх ліку трапляліся нават бароны і графы), а таксама — з Пецярбурга, Варшавы, Масквы. Зразумела, у Шклоў яны прыехалі таму, што Зорыч прапанаваў ім добрыя ўмовы працы.

Праз 20 гадоў у вучэльні налічвалася ўжо каля 300 вучняў — пераважна з Магілёўскай, Смаленскай, Чарнігаўскай і іншых суседніх губерняў Расійскай імперыі. Аднак траплялі курсанты і з Польшчы, Чарнагорыі, Герцагавіны, Венгрыі, Турцыі. Імі апекаваліся 29 педагогаў, інспектар, чатыры наглядчыкі, паліцмайстар, два лекары — і, у дадатак, 25 музыкантаў.

Кадэты вучылі тры замежныя мовы, мелі шмат ваенных дысцыплін — артылерыя, фехтаванне, тактыка, ваенная архітэктур, экзерцыі (практыкаванні са стрэльбай), верхавая язда, вальтыжыроўка (гімнастычныя і акрабатычныя трукі на конях). Выкладаліся і агульнаадукацыйныя прадметы — ад малявання, танцаў, ігры на музычных інструментах да гісторыі, геаметрыі, арыфметыкі, вышэйшай матэматыкі, геаграфіі, грамадзянскай архітэктур і Закона Божага.

Па першым часе вучэльня размяшчалася ў тым самым невялікім флігелі палаца, папярэдне прыведзеным да ладу. Аднак

з павелічэннем колькасці вучняў Зорыч пабудаваў адмысловую трохпавярховую камяніцу на правым беразе Дняпра, два драўляныя флігелі для бальніцы і музычнай каманды, выдатны манеж для кавалерыстаў і карусель. А неўзабаве з'явіліся тэатр і аранжарэя з вялікімі заламі.

Пасля заканчэння выхаванцамі вучэльні Зорыч, як правіла, хадайнічаў перад імператрыцай аб іх размеркаванні на годныя месцы. Кожнаму пры выпуску дарыў мундзір, падаваў афіцэрскае экіпаж, забяспечваў грашмыма на праезд — колькі каму трэба было — і ў дадатак выдаткоўваў па сто рублёў “на асабістыя патрэбы”.

Напярэдадні чарговага выпуску новаспечаны ўладальнік Шклова апавёў імператрыцы пра выдатную працу вучэльні — і атрымаў у адказ падзячны ліст такога зместу: “*Спадар генерал-маёр і Шклоўскай шляхецкай вучэльні слаўны заснавальнік, рапарт ваш 21 мая Я атрымала, і адносна выхаванцаў Шклоўскай шляхецкай вучэльні, якія жадаюць наступіць на ваенную службу ў Чарнаморскі флот 23-ох і столькі ж у артылерыю, а ўсяго 49 чалавек, чые вы добрыя паводзіны атэстуете, Я размеркаваць загадала і выказваю вам тут МАЮ зычлівасць за працу і руплівасць вашу, якія скіроўваеце вы на выкладанне правілаў службы і дабрапрыстойнасці, карыснымі МНЕ і Дзяржаве маёй зрабіць іх здатных*”.

На той час у Расійскай імперыі гэтая вучэльня з'яўлялася ўнікальнай. Навучанне вайсковай справе ў Шклове па ўсім параметрах было на галаву вышэй, ніж у Пецярбургскім сухапутным кадэцкім корпусе — прынамсі, да канца XVIII стагоддзя, калі яго ўзначаліў Міхаіл Іларыёнавіч Кутузаў.

Вось толькі некаторыя імёны выпускнікоў Зорыча. Леў Энгельгардт (з сям'і віцебскага ваяводы, потым магілёўскага губернатара Мікалая Энгельгардта) — ге-

Шклоўскае высакароднае вучылішча. Дыяграма. 1793 год. Музей этнаграфіі ў Магілёве.

нерал-маёр, першы камандзір Уфійскага мушкетёрскага палка, які пакінуў такі запіс: “*Многія выхаванцы выносілі з Шклоўскага вучылішча грунтоўныя веды, асабліва ў матэматыцы*”. Аляксандр Марковіч — вядомы вучоны-артылерыст, адзін з кіраўнікоў 2-га кадэцкага корпуса. Мікалай Пятраеў — аўтар і перакладчык твораў па матэматыцы, фартыфікацыі і механіцы. Нямала афіцэраў-“шклоўцаў” адзначыліся ў руска-турэцкую вайну 1787 — 1791 гадоў — як, напрыклад, Васіль Людвіг, Іван і Пётр Кахоўскія. А некаторыя выпускнікі — ужо займеўшы да таго часу высокія чыны — праявілі сябе ў бітве на Барадзінскім полі.

БАЦЬКОЎСКАЕ СТАЎЛЕННЕ

Лішне казаць, Сямён Гаўрылавіч укладваў у гэтую вучэльню не толькі сваю душу і сэрца, але і значныя сумы. Па некаторых звестках, выхаванне маладога пакалення абыходзілася Зорычу штогод у 100 тысяч рублёў. Плюс будаўніцтва каменнага трохпавярховага асабняка і яго “напаўненне”.

У чарговы раз выправіўшыся ў 1781 годзе ў Пецярбург, Сямён Гаўрылавіч набыў для вучэльні шыкоўную бібліятэку за 8 тысяч рублёў. А потым штогод выдаткоўваў па 200 рублёў на

Навучэнцы вучылішча.

яе папаўненне. Кнігі былі, у асноўным, на рускай, французскай і нямецкай мовах. Сустрэкаліся і на сербскай — яны дасталіся ў спадчыну ад любімага дзядзькі — генерал-маёра Максіма Зорыча, памерлага ў 1775 годзе. Захоўваліся фаліянты і на турэцкай: Зорыч выдатна валодаў мовай асманаў.

А яшчэ ў тым асабняку і каля яго размясціліся залагічная калекцыя, глобусы, мапы, мадэлі машын і іншыя навучальныя дапаможнікі, некалькі “аднарогаў” (гаўбіц) для піратэхнічных эксперыментаў, а таксама асабістая карцінная галерэя Зорыча з арыгіналамі Рубенса, Веранэзе, Карла Дольчэ, Давіда Тэнірса Малодшага.

Пазней ён падарыў гэтую калекцыю вучэльні. Які яе лёс — невядома. Магчыма, згарэла падчас пажару 29 мая 1799 года, або хтосьці з братаў ці пляменнікаў паспеў вывезці карціны ды іншыя каштоўныя артэфакты за мяжу. Магчыма, увішнія людзі па патрабаванні імператара Паўла I здолелі пераправіць іх у Пецярбург...

Вось такім “малаадукаваным” чалавекам — як пра яго пляткарылі некаторыя сучаснікі — быў Зорыч. Атрымліваецца, што зусім

наадварот! Ён заўсёды выпраменьваў добры настрой, быў дасціпным, разумным, зычлівым, лёгка сыходзіўся з людзьмі. Нездарма кажучы, што за адзінаццаць месяцаў “службы” ў пакоях імператрыцы ён набыў процьму сяброў, якія захавалі з ім добрыя адносіны і шматкроць прыязджалі ў Шклоў пагасціць і пазабаўляцца на ўсю катушку. Завітвалі і яго былыя гаданцы, якія сталі ўжо афіцэрамі, каб пабачыцца са сваім “дабрадзе-ем”, які заўсёды сустракаў іх “совершенно по-родителски”.

ШКЛОЎСКІЯ БРЭНДЫ

Зразумела, прыём высокіх персон і сваякоў, што немаведама адкуль звальваліся яму на галаву, правядзенне шыкоўных гасцявых абед і святаў патрабавала немалых выдаткаў. Да ўсяго, Зорыч актыўна вёў у горадзе будаўніцтва — менавіта ён фундаваў Спаса-Праабражэнскую царкву (праўда, пры жыцці паспеў заклаці толькі яе падмурок).

Усё гэта разам абыходзілася ў кругленькую суму прыкладна ў адзін мільён рублёў, а можа і больш... Каб знайсці новыя крыніцы даходаў, даводзілася круціцца бы вужака на патэльні. І спачатку ўсё ішло добра. Зорыч, закатаўшы рукавы, з дапамогай дасведчаных прафесіяналаў заснаваў у Шклове цэлы шэраг фабрык. Гэтыя мануфактуры абслугоўвалі не толькі патрэбы двара свайго гаспадара, але і выраблялі тавары на продаж, прычым працуючы пераважна на мясцовай сыравіне. Хаця ткацкая фабрыка, якая выпускала шаўковую тафту, шыпяць золатам камзолы, шаўковыя паясы, тканьы золатам, ды іншыя прадметы раскошы, матэрыялы закупляла нават у Італіі.

Акрамя яе ў горадзе паспяхова дзейнічалі золатавышыпальная, канатная, парусінавая, суконная, гарбарная мануфактуры. Ёсць звесткі, што майстроў-гадзіншчыкаў з усімі неабходнымі прыладамі працы Зорыч запрапіў у Шклоў ці то з Жэневы, ці то з суседняга з ёю кантона Неўшатэль. І яны з часам навучылі мясцовых умельцаў тонкасцяжам рамяства. Неўзабаве гадзіннікі “шклоўскай вытворчасці” дасылаліся ў дар самой імператрыцы і яе набліжаным.

Аднак, незадоўга да скону Зорыча, яго шклоўскае “эльдарада” пачало здаваць пазіцыі. З'явіліся вялізныя пазыкі, звязаныя з імі судовыя цяжбы ды іншыя маштабныя непрыемнасці. І як вынік — фіяска. Не дапамагалі ўжо і буйныя картачныя выйгрышы. Але пра гэта ніжэй.

Барыс КРЭПАК

Працяг — у наступных нумарах “К”.

(Працяг.
Пачатак у №№ 12 — 17)

ТРЫУМФ “ГАЛЬКІ”

1858 год пачаўся для Станіслава Манюшкі з папраўдзе знакавай падзеі. 1 студзеня ў Вялікім тэатры адбылася варшаўская пастаноўка оперы “Галька”. Пасля віленскай прэм’еры (1 студзеня 1848), якая па прапанове цешчы кампазітара прайшла ў доме Мюлераў, Манюшка спадзяваўся на “варшаўскі працяг”. Але там твор, старанна забыты, праляжаў на паліцы амаль дзесяць гадоў.

Магчыма, справа ў тым, што ў 1848 годзе опера Станіслава Манюшкі на лібрэта Уладзіміра Вольскага была прынятая мясцовай шляхтай вельмі непрыязна — яна ўбачыла ў творы пагрозу сваёй рэпутацыі і інтарэсам. Занадта ён быў рэвалюцыйны!

Вось і варшаўскай прэм’еры папярэднічаў ліст Вольскага да Манюшкі, у якім той сам прапанаваў перапрацаваць лібрэта, а таксама тлумачыў сваю папярэднюю “непрыхільнасць” да кампаньёна. Аказалася, што нейкая неназваная ім асоба крытычна напісала пра “віленскую Гальку” ў друку, і гэта Вольскаму да густу не прыйшлося.

Ці не быў той “спружынай” Штурм? І ці не ягонай руліваасцю на інтрыганцкім полі можна патлумачыць роспач Манюшкі? Увесну 1847 года, пасля канфліктаў са Штурмам, кампазітар напісаў варшаўскаму крытыку Юзафу Сікорскаму, што на яго надта ўжо “хутка забыліся варшаўскія сябры”. Дарэчы, і сам Сікорскі да 1853 года, падаецца, пра творчасць Манюшкі пісаць перастаў.

Але пасля прэм’еры “Галькі” ў Варшаве ўсе мігрэнгі засталіся ў мінулым. Трыумф гэтым разам быў ашаламляльны! Відасьць, і грамадства за дзесяць гадоў моцна змянілася. Старасвецкія прыгонныя парадкі ўжо не ўспрымаліся як “недатыкальныя каровы”. Прэса назвала Манюшку “бацькам польскай оперы”. Варшаўскі канцэрт, арганізаваны вучанцамі Ферэнца Ліста Марыяй Калергіс для падтрымкі Манюшкі, прынёс неаблігі збор і даў яму магчымасць пабываць у Кракаве, Празе, Берліне, Дрэздэне, Ляйпцыгу, Веймары, Парыжы.

А пасля вяртання, у верасні 1859 года, начальнік варшаўскіх тэатраў генерал Ігнат Абрамовіч (які ў 1812 годзе ваяваў супраць Расіі пад кіраўніцтвам Ігната Манюшкі, дзядзькі Станіслава), падпісаў кампазітару прызначэнне на пасаду дырыжора Польскай оперы пры Вялікім тэатры. Пасада не тое каб вельмі значная, але цвёрды аклад у 1200 рублёў у год — гэта значна лепей, чым прыватныя ўрокі музыкі. Плюс іншы статус, іншы абсяг дзейнасці, новыя далягяды.

Але нават пасля таго, як у лістападзе 1858 года Ма-

вось як адрэагавала на папярэднія публікацыі “Таямніцаў Манюшкаў” вядомая музыказнаўца Святлена Немагай: “Супрацьстаянне Манюшкі і Штурма — у супрацьлеглай прыродзе іх талентаў. Штурм відавочна “ўзрос” на ідэалах эпохі “эфектных віртуозаў” (Паганіні, Ліст, Шапэн, пазней Концкі), якая тады паланіла розумы і была “у самым разгары”. А Манюшка “пусканне пылу ў вочы” было цалкам чужое, ды і да віртуозаў-выканаўцаў ён ніколі не належыў. Як ён сам пісаў 7 мая 1857 сваёй цётцы Вікторыі Маджарскай, “сэрцам трэба граць болей, чым пальцамі”. Таму цалкам зразумела, што даўшы парачку эфектных канцэртаў у Вільні, Штурм змог хуценька заняць вяршыню і ўдэстала і займець шматлікіх вучняў”.

Частка VII.

Таямніцы Манюшкаў

Бернардынскія могілкі. Вільня. 2019 год.

Станіслаў Манюшка і яго сям’я Малюнак Чэслава Манюшкі.

нюшка вывез у Варшаву сям’ю, ён не лічыў, што з’езджае назаўжды, і спадзяваўся рана ці позна вярнуцца на Радзіму. У лістах да сябра, спевака-аматара і даверанай асобы ў судовых справах Эдварда Ільцэвіча, Манюшка з цеплынёй узгадваў іх вяржоркі ў дварах на Пагулянцы — тагачасным віленскім прадмесці, дзе кампазітар здымаў лецішча.

А вось як і чаму Манюшкі абарвалі жывую сувязь з Вільняй, мы зараз распавядзем.

ЗАКЛЯЦЦЕ ДОМА МЮЛЕРАЎ

Дом на Нямецкай вуліцы Мюлеры набылі яшчэ ў XVIII стагоддзі. Пасля смерці Ксаверыя Мюлера ім валодала цешча Манюшкі Марыя.

ліку і жонцы Станіслава. Сям’я, якая раней здымала жылло на Святаянаўскай, перасялілася туды ў 1848 годзе, калі швагер кампазітара Ян Мюлер выехаў на Каўказ (ён быў капітанам вайсковых жандараў).

Але ў 1857 годзе Ян Мюлер вырашыў прадаць дом. Гэтая гісторыя выдатна апісаная ў лістах кампазітара і падсумаваная “манюшказнаўцам” Вітальдам Рудзінскім. Калі коратка, Мюлер выпхурхнуў з дома сям’ю кампазітара, а таксама і сваю маці! Але з-за ўласнай сквапнасці і неразумнасці прадаў яго значна танней, чым мог бы. За год да таго віленскія яўрэі прапаноўвалі за дом 60 тысяч рублёў, аднак ён хацеў 75 тысяч. Пакуль ішоў час, “Ясь” (так яго ў лістах называў Станіслаў Манюшка) уклаў у абсталяванне дома непазрэбнымі рэчамі яшчэ 8000 рублёў. А ў выніку камяніца прадалася ўсяго за 53 тысячы!

Афішы оперы. Прэм’еры ў Віленскім тэатры (1854 год) і Вялікім тэатры, Варшава (1858 год).

Прычым “годны сын і брат” яшчэ хацеў зменшыць долю сваёй маці і сястры (на якую спіхнуў выплату пазыкаў). Скажаць, што Манюшка быў у захапленні ад чалавека, які гэтак паводзіўся — не скажаць анічога.

Але, пэўна, не абыхлося ў гэтай гісторыі і без Штурма. Прынамсі, бацька кампазітара Чэслаў Манюшка пакінуў на апошніх старонках сваіх “Успамінаў” такія радкі: “Варта было б занатаваць апошнія віленскія хвіліны, калі мая сям’я, выгананая з мураванкі Мюлераў праз Штурма і пана Яна (Мюлера), дачакалася адведзінаў Вільні імператараў Аляксандраў І”.

У гэты перыяд у сваіх лістах да Ільцэвіча Манюшка часта згадвае пра Штурма. Той літаральна звар’яцеў ад поспехаў канкурэнта ў музычным свеце, кожнае яго дасягненне ўспрымаў як сваю паразу. І таму паграбаваў ад Манюшкі

кампенсацыю за “12 гадоў пакутаў і найжахлівага пераследу”. Лісты штурмавіка-Штурма да Манюшкі, якія той цытаваў свайму сябру, ствараюць папраўдзе страшную карціну. То-бок, спярша інтрыгі і зласлоўе, а потым пасыпаліся і пагрозы. За ўсім гэтым праглядаецца сапраўдны монстр, які паводзіў сябе як “вар’ят” і “разбойнік”. Аднойчы Станіслаў Манюшка не вытрымаў і напісаў так: “Чаго гэтае быдла ад мяне жадае?”

Штурм быў зацікаўлены ў тым, каб Манюшкі пакінулі Вільню ды засталіся без “пасага жонкі”. І прыкладаў дзеля гэтага ўсе намаганні. Нават спрабаваў наклаці арышт на долю ад продажу дома, якая належыла жонцы кампазітара. Манюшка з дапамогай Ільцэвіча адчайна бараніўся — і ў фінансавых спрэчках перамог. Але страціў немаведама колькі жыцця і здароўя. А Штурм, які намагаўся стаць поўным уласнікам дома Мюлераў, застаўся ні з чым.

Спраба Манюшкаў знайсці сабе іншае жылло ў роднай Вільні таксама пацярпела няўдачу. Верагодна, і тут не абыхлося без Караля Штурма.

У 1859 годзе Манюшкі прыгледзілі на Пагулянцы дом Малиноўскіх. Каштаваў ён 4200 рублёў. Манюшка згадвае пра яго ў лістах да Ільцэвіча ў сакавіку 1859 года, просячы яго перамавіцца з гаспадыняй да мама.

Але Манюшка адразу папярэдзіў сябра, каб той меў размову толькі з ёй, і ўвогуле,

Але Манюшка адразу папярэдзіў сябра, каб той меў размову толькі з ёй, і ўвогуле,

Лібрэта оперы “Галька”. Вільня. 1847 год.

трымаў справу ў таямніцы — бо сын гаспадыні быў сябрам сям’і Штурмаў. Але ў маі кампазітар піша сумны ліст і дзеліцца думкамі, што нічога ўжо, відаць, не выйдзе. Ці ўмяшалася тут рука Штурма і яго жонкі, можна толькі здагадацца. Але ў выніку свайго “гняздэчка” ў Вільні Манюшкі так і не займелі. Вось і абарваліся карані.

Дарэчы, варта прыгадаць і пра жонку Караля Штурма Сафію. Калі спярша сястра з мужам запрашалі яе на хросці дзетка, то пасля вяселля са Штурмам яна ўвогуле знікае “з поля зроку” кампазітара. У сваіх лістах ён згадвае безліч розных асобаў, але яе імя там няма.

“І НИХТО НЕ СКАЖА, ДЗЕ МАГІЛА ТВАЯ”

Мне ўдалося знайсці метрыку смерці “злога генія”, і вось што з яе вынікае.

19 сакавіка 1859 года ў доме Мюлераў на Нямецкай вуліцы “скончыўся Дворянин Кароль Фердинанд Штурмъ по болезни туберкулъ.” Было яму ўсяго 42 гады. 27 сакавіка яго як парафіяніна касцёла святога Яна пахавалі на Бернардынскіх могілках.

Калі б не шчаслівае здарэнне, то месца спачыну Караля Штурма не было б вядома і прыблізна. Але як сцвярджаў аўтар кнігі пра Вільню Эдмунд Малаховіч, у 1941 годзе даследчык віленскіх могілак Аляксандр Сняжко выпадкова натрапіў на надмагільную пліту музыканта. Была яна паваленая на зямлю і ёй жа засыпаная. Але пасля невялічкай прыборкі на свет з’явіўся вось такі тэкст: “Karol SZTURM Zmarł dnia 19 marca 1859 Zofia z Mullerow Sturm”. Магіла Штурма была ў непасрэднай блізкасці ад помніка ягонага цесця Станіслава Мюлера. Мая першая спроба адшукаць пахаванні спазнала фіяска. Але ў далейшым спадзяюся на лепшае.

Што пакінуў пасля сябе гэты “дзівак і паўшарлатан”, як назваў яго спадар Малаховіч? Небагата. Даследчык піша пра Sztambuch (накшталт альбома для аўтографу), вядомы перад Другой сусветнай вайной. Звесткі аб ім знаходзяцца ў віленскай Нацыянальнай бібліятэцы Марціна Мажвідаса, якая закрываў у гэты час на каранцін. Прыйдзецца перачакаць, і тады, можа, знойдзецца і сам альбом.

Вось так і завяршылася гісторыя “Антыпода”. Што цікава, мне бачыцца ў ёй шмат “люстэркавага” падабенства з лёсам Станіслава Манюшкі. Штурм перабраўся з Варшавы ў Вільню ў пошуках лепшай долі. Памёр заўчасна і пахаваны ў віленскай зямлі. Манюшка пераехаў у Варшаву таксама не ад лёгкага жыцця. Хоць і перажыў ён Штурма, але ненадоўга. Пахаваны ж быў у Варшаве.

Розніца паміж імі толькі ў тым, што адзін быў творцам, які “пісаў сэрцам”, а другі — эфектным “рамеснікам”. Адзін пакінуў дзясяткі выбітных музычных твораў. А другі — альбом з аўтографамі. На магілу Манюшкі людзі ідуць і ідуць. А дзе пахаваны Штурм, мог бы паказаць толькі спадар Сняжко, але ж ён і сам даўно спачыў.

Але калі б не наяўнасць гэтага канкурэнта, жыццё Станіслава Манюшкі дакладна б пайшло іншым шляхам. І — хто ведае? — можа, так бы ён і застаўся на ўзроўні добрага творцы мясцовага значэння, не стаўшы сусветна вядомай асобай.

Далей нас чакаюць яшчэ больш цікавыя звесткі пра продкаў і сваякоў Станіслава Манюшкі. І для пачатку мы перакінем масткі ад оперы “Галька” да оперы “Азатка”, якая ўбачыла свет у Нясвіжы ў 1784 годзе.

Зміцер ЮРКЕВІЧ, гісторык-архівец

Працяг — у наступных нумарах “К”.

Фота Зміцера ЮРКЕВІЧА

МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.

Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.". **Раздзел "Сусвет Язэпа Драздовіча"**.
Выставы:
■ Выстава твораў жывапісу Юрыя Платонава "Вандроўка" — да 3 мая.

■ Выстава рускага і беларускага іканапісу XVIII — пачатку XX стагоддзяў да 85 годдзя з дня нараджэння Мітрапаліта Філарэта — да 21 мая.
■ Выстава "Рускі імпрэсіянізм" (жывапіс, графіка і скульптура з калекцыі музея) — да 8 чэрвеня.
■ Выстава "Чырвоны — код нацыі. Сакральнасць, эстэтыка, улада".
■ Виртуальная выстава "Прадчуванне Вясны. Жанчыны і беларуская мастацкая кераміка XX стагоддзя".

Філіялы музея

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ."

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
■ "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.".

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА Ё В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён.
Тэл.: 507 44 69.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
■ Майстар-клас па традыцыйнай тэхніцы роспісу вялікодных яек "Пісанкі". Кожную нядзелю а 12-й.
■ Выстава Святланы Піваварчык і Святланы Аляксеевай "Чараўніцтва іголачкі" — да 16 мая.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 327 43 22.
Экспазіцыі:
■ Абноўленая экспазіцыя

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"

Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".

Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".

Проспект Незалежнасці, 44.

Вуліца Валадарскага, 16.

кіёскі "Белсаюздрук"

ст.м. "Няміга", вул. М. Багдановіча.

Проспект Пераможцаў, 5. Вуліца Рабкораўская, 17.

Проспект Незалежнасці, 68, В.

Вуліца Лабанка, 2.

"Старажытная Беларусь".

■ "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы".
■ Бестэрміновая акцыя "Адзіны білет", якая дазваляе мінчанам і гасцям сталіцы наведаць музей і яго шэсць філіялаў, набыўшы ўсяго адзін білет у любым з іх.
■ Аўтарскі праект Ахрэма Белабровіка VKL3D.
■ Акцыя "Вольнае піаніна" — кожны дзень з 16.00 да 19.00.

Выставы:
■ Выстава "Беларусь: адраджэнне духоўнасці".

■ Выстава "Ад рымскага дэнарыя да беларускага рубля".

■ Выстава "75 гадоў разам: Беларусь — дзяржава-заснавальніца ААН", прымеркаваная да 75-годдзя Канферэнцыі ў Сан-Францыска па ўтварэнні Арганізацыі Аб'яднаных Нацый і Міжнароднага дня дэлегата, — да 24 мая.
■ Анлайн-акцыя пад хэштэгам #красота_спасет_мир.

Філіялы музея

ДОМ-МУЗЕЙ ІЗ'ЕЗДУ РСДРП

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а. Тэл.: 290 68 47.
■ Абноўленая экспазіцыя "Гісторыя сацыял-дэмакратычнага руху канца XIX — пачатку XX стст."
■ Выстава "Привет из Минска", якая знаёміць з рознымі пластамі гарадскога жыцця на мяжы стагоддзяў і культур, — да 30 жніўня.

МУЗЕЙ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 38.
Тэл.: 327 46 11.
■ Пастаянная экспазіцыя "Сучасная гісторыя Рэспублікі Беларусь: 1991 — 2017 гг."

МУЗЕЙ ПРЫРОДЫ І ЭКАЛОГІІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 327 06 33.
Экспазіцыі:
■ "Сезонныя змены".
■ "Вадаёмы і насельнікі прыбярэжных раслін".
■ "Хвойны тып лесу і насельнікі змяшанага лесу".
■ "Насельнікі ліставога і змяшанага лесу".
■ "Ахоўныя прыродныя ўчасткі, рэдкія віды жывёл".
■ Атракцыён "Стужачны лабірынт".
■ Атракцыён "Лазерны квэст".

Радзівілаў". Па папярэдніх заяўках.

■ Міжнародная выстава "Модныя дамы ў Нясвіжэ" — да 31 мая.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Квэст "Выхадкі старога захавальніка". Па папярэдніх заяўках.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.
■ Пастаянная экспазіцыя.

■ Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".

■ Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У госці да Пана Каханку".

■ Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".

■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дваіх "Інтрыгі Купідона".

■ Музейныя камунікатывныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракако".

■ Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".

■ Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вяселля.
■ Музейная фоталаптаўка.

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ ЯКУБА КОЛАСА

г. Мінск, вул. Акадэмічная, 5.
Тэл.: 294 91 96.
Экспазіцыі:
■ "Якуб Колас. Жыццё і творчасць".

■ Экспазіцыя "Склеп" на сядзібе Якуба Коласа.
■ Праект "Вайна і мір. Беларусь памятае", прымеркаваны да 75-годдзя Перамогі.

■ Тэматычныя экскурсіі і лекцыйныя заняткі.

■ Тэатралізаваная прадстаўленні паводле беларускіх народных казак.

■ Музейныя майстар-класы і заняткі.

■ Мультымедычны комплекс "Чалавек. Асоба. Час".

■ Пешая экскурсія "Мясцінамі Коласа ў Мінску".

■ Інтэрактыўныя праграмы для сямейных наведвальнікаў, квэст-гульня "Таямніцы дома Песняра".

Акцыі:
■ "Самы лепшы дзень" (дзень нараджэння ў музеі).

■ Віншаванне ад музея, фотасесія "У дзень вяселля — у музей!"

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ГОРАДА МІНСКА

г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10.
Тэл.: 321 24 30.

Філіялы музея

ГАРАДСКАЯ МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ ТВОРАЎ Л.Д. ШЧАМЯЛЁВА

г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10. Тэл.: 321 24 30.

■ Абноўленая экспазіцыя "Адкрыццё жывапісу" (візуальная рэтраспектыва творчасці народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва).

■ Выстава жывапісу і графікі Леаніда Шчамялёва "Пра жанчын і пра вясну" — да 7 чэрвеня.

■ Выстава "Леаніду Шчамялёву — 97. Графіка з сямейнай калекцыі" — да 7 чэрвеня.

■ Выстава "Салют Радзіме" — з 6 мая да 5 ліпеня.

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ МІХАІЛА САВІЦКАГА

г. Мінск, пл. Свабоды, 15.
Тэл.: 321 24 30.

■ "Мастак. Грамадзянін. Герой". Прысвечана Ганароваму грамадзяніну г. Мінска Міхаілу Савіцкаму.

■ "Мінск губернскай. Шляхецкі побыт".

■ "Фарфоравыя гісторыі. Знакамітыя людзі ў фарфоры" — да 3 мая.

■ Выстава жывапісу і графікі "Горад сонца", прымеркаваная да 75-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне і прысвечаная 10-годдзю Музея гісторыі горада Мінска — да 7 чэрвеня.

МІНСКАЯ ГАРАДСКАЯ РАТУША

г. Мінск, пл. Свабоды, 2а.
Тэл.: 321 24 30.

Выставачныя праекты:
■ "Мінск у гістарычнай прасторы. Картаграфічны кабінет".

■ "Мінск сярод сяброў. Гарады-пабрацімы сталіцы Беларусі".

■ "Археалагічныя артэфакты ў XII — XIX стст."

АРХЕАЛАГІЧНЫ МУЗЕЙ

г. Мінск, вул. Кірылы і Мяфодзія, 6. Тэл.: 321 24 30.

■ Пастаянная экспазіцыя.

ЭКСПАЗІЦЫЯ "МІНСКАЯ КОННАЯ ЧЫГУНКА"

г. Мінск, вул. Кірылы і Мяфодзія, 6.

■ Экспазіцыя складаецца з некалькіх раздзелаў, якія распавядаюць пра жыццё Мінска 1890 — 1920-х гг.

ЭКСПАЗІЦЫЯ "КАРЭТНАЯ"

г. Мінск, вул. Кірылы і Мяфодзія, 8. Тэл.: 321 24 30.

■ "Сані • вазок; каляска • брычка; карэта • вупраж" (пастаянная экспазіцыя па гісторыі гужавога транспарту жыхароў Мінска XIX —

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМЯШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ Ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА"

звяртайцеся па тэлефоне

+375 17 286 07 97

і па тэлефоне/факсе

+375 17 334 57 41

альбо пішыце

на электронны адрас

kultura@tut.by!

пачатку XX стст.).

■ Виртуальная гульня "Карэты майстар".

МУЗЕЙ "ЛОШЫЦКАЯ СЯДЗІБА"

г. Мінск, праезд Чыжэўскіх, 8-2.
■ Пастаянная экспазіцыя.

ФЛІГЕЛЬ ЛОШЫЦКАГА СЯДЗІБНА-ПАРКАВАГА КОМПЛЕКСУ

г. Мінск, праезд Чыжэўскіх, 10.
Тэл.: 285 18 86.

Экспазіцыя:

■ "Кола часу" — прадметы гарадской і сялянскай культуры кан. XIX — сяр. XX стст.

АРТ-ГАСЦЁЎНЯ "ВЫСОКАЕ МЬСТА"

г. Мінск, вул. Герцэна, 2а.
Тэл.: 321 24 30.

■ Выстава мастацкага тэкстылю "Мільфлер" кафедры дэкаратывна-прыкладнага мастацтва і касцюма Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў — да 31 мая.

НАВАГРУДСКІ ГІСТОРЫКА-КРАЯЗНАЎЧЫ МУЗЕЙ

г. Навагрудак, вул. Гродзенская, 2.
Тэл. (8-01597) 2 14 70.

■ Пастаянная экспазіцыя: "Гісторыя Навагрудчыны са старажытных часоў да Вялікай Айчыннай вайны".

г. Навагрудак, вул. Мінская, 64-66.

■ Экспазіцыя:

"Музей яўрэйскага супраціўлення на Навагрудчыне".

ДОМ-МУЗЕЙ АДАМА МІЦКЕВІЧА Ў НАВАГРУДКУ

г. Навагрудак, вул. Леніна, 1.
Тэл.: (8-01597) 2 43 40 (каса).

■ Пастаянная экспазіцыя:

"Жыццё і творчасць Адама Міцкевіча".

■ Пастаянныя выставы:

"Свято кухні Міцкевічаў", "Малюнк сельскага жыцця", "Пан Тадэвуш" праз час і народы".

